

CATALUNYA

Revista mensual

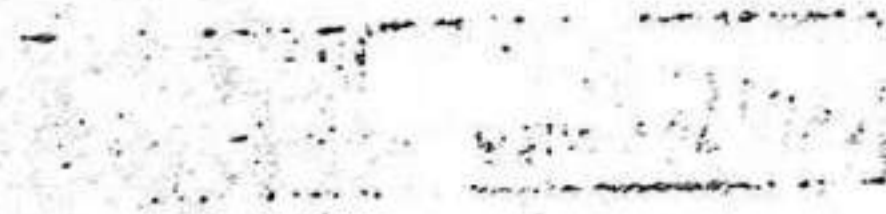
JANER DE MCMIV

MINISTERIO
DE CULTURA

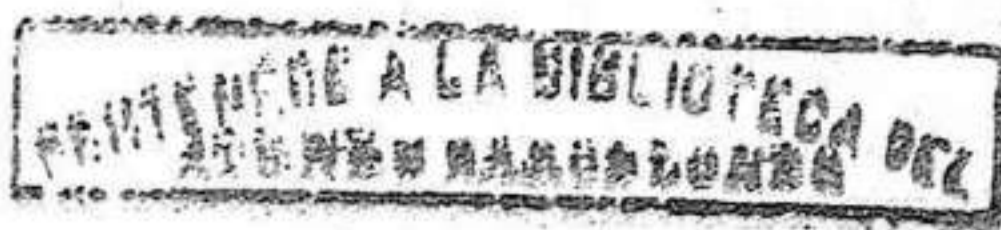

DEL CAMP Y LA MONTANYA

MINISTERIO
DE CULTURA

El "Beatus Ille" d'Horaci

(Epodon. — Oda II)

*Feliç aquell qui, lliure d'enrenous
y d'usurers fatichs,
la paterna heretat llaura ab sos bous,
com los mortals antichs.
Ni'l corn de guerra'l fa neguitejar,
ni'l torba'l mar irat;
y esquiva'l forum y'l superb llindar
del noble potentat.
Alegre ell entrellassa'ls ceps novells
al tronch de l'olm gegant
y contempla de lluny com els vedells
pel pla van pasturant;
ò poda'ls tronchs ressechs y ab nou empelt
els arbres reverdeix,
ò exprem en pures àmfores la mel
y'ls seus remats tondeix.
Quan somriu el Septembre pels glevers
de pomes coronat,
com abasta la fruita dels perers
y'l rahim emporprat!
Y a Priap y a Silvà son tutelar
l'hi'n fa un plascent tribut,*

y's posa sota un roure a sestejar
o sobre'l gram tossut.

Els reguerols s'esmunyen allavors,
al bosch canten les aus,
y esquitllantse las fonts ab ses remors
concitan somnis suaus.

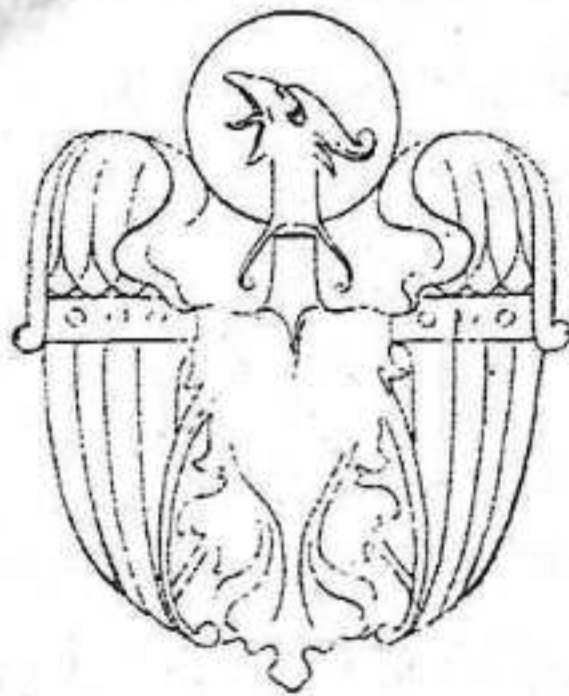
Mes quan l'hivern comença de troná
y empluja y neva als plans,
persegueix al senglà d'ací d'allá
ab un estol de cans,
o be a la llebre tímida y al tort
enxarxa ab son parany,
o ab la grua que fuig dels gels del Nort
fa presa de bon guany.

¿Qui no oblida l'amor y'ls seus perills
ab una vida tal?

Y si te compte de la llar y'ls fills
una muller com cal,
(com la Sabina y la Pullesa aduch
colrada y diligent)
que a la arribada del marit fexuch
el foch sagrat encen,
que muny dels seus remats l'inflat braguer,
bon punt los te a recés,
y ab vi del any y viandes del terrer
prepara un bon adrés;
no trobaré'l maresch més saborós,
ni'l nero més plahent,
si a nostra platja'l temporal furiós
el porta d'Orient,
ni la polla numídica'm plaurá,
ni'l jónich francolí
tan com la oliva que ab ma própia má

dels arbres abastí;
tan com la malva saludable al cos
y la agrella del prat,
o com l'anyell en dia de repòs
als deus sacrificat,
o com la ovella presa al llop traydor.
¡Qu'es grat a mitj sopar
veure al remat que arriba ab la foscor
cansat de pasturar,
y ab coll fexuch, la arada arrocegant
els bous de pas maymó,
y ensemps un vol d'esclaus tot feynejant
per la payral maysó!
Axi parlant Alfius l'u'urer
resolt a ser pagés
recullia a mitj més tot son diner
per tornar a la usura a l'altre mes.

LLUIS GISPERT, DIACA.

Diada d'hivern a Vallsecorrada

A-n En J. C.

Me demanau, amic estimat, que vos parli de la vida pagesa mallorquina, perquè sabeu que's la que fas ja hi ha un bon grapat d'anys, lluny de la Ciutat, en el cor de la montanya, a la possessió de vells olivars, conreus y fruyterars, dins l'antic casal de color rogenc, aon vaig neixer y en el que desig morir tranquilament quant arribi l'hora, entre'ls meus.

Contarvos tota ma vida pagesa seria cosa llarga y no gaire interessant, puix som, venturosament, d'aquells que l'han tenguda vulgar, monòtona y tranquila; per mostra us referiré la d'ahir, desde el matí a la nit. La nota no pot esser més fresca; també ho era la diada. Basta dir que fa un mes que plou sempre seguit, sense lluir en el cel un raig soleiós y alegre y que, a derrera hora, l'alta montanya del Puig Major, que s'alça punxarrude entre el cilíndrics y vermellosos turons del Castell y del Puig de l'Aucadena, va cubrirse tota de neu, d'aont l'oratge nos dú el perfum qu'encadarna y escarrufa y nos fa cercar amb delit la calentor de l'encesa foganya.

* * *

De bon matí, a trenc d'auga, el *sen Tali y s'atlot*, fent estiraments per treurerse la peresa, sortiren de l'estable, amb el llum d'encruya en ça ma per anar a la cuina a començarhi el foch amb tronchs sechs y llenya menuda d'olivera y de garrover. Aviat s'alçá la flamada per la negre y ampla campana de la temencia amb espatechs y fumera qu'omplia tota la casa. El *sen Tali* posá els ferros de tres peus sobre la fogatera y sobre els

ferros la pella d'arram, negre de sutja, devers mitja d'aigua. Va tallar dos ulls de col y va llescar dos pans de blat, posá la col dins l'aigua amb mija dotzena de pebres de cirereta y quant aixó va haver bullit una estona hi afagí sal y oli y hei va oficar les llesques a grapades. Després d'escolar les sopes un parell de vegades, va llevar la pella de foch, que l'*atlot* no havia deixat d'atiar y d'afagirhi llenya de tant en tant pera ferli aguantar la flamada. Sortí l'*atlot* a defora y d'enmig de la clastre va dir cridant «sopes, sopes» perque la gent el sentís. Jus llavors començava a claretjar. No's torbaren a acudir els missatges y guardians de la casa. Asseguts tots al voltant de la llarga y vella taula de pi, s'engoliren, entre glop y glop de vi negre un poc picat, tres platades d'acaramulls de sopes fumetjants.

Manjades les sopes, s'en anaren els missatjes a junyir les mules, posantlos els cuxins y el jou amb les camelles, per començar a sembrar l'ordi tardá dins l'assaonada tanca aont el día abans hi havien deixades les arrades amb la rella aficada a la terra tova; els carreters partiren amb els carros a portar al sementer els formiguers de l'etsegaiada y l'eguer, el pastor y el porquer amollaren les guardes pera pasturarles una estona abans de que caigués la ruixada que penjaba. Els núvols tapaven el cel, baixant suaument a pasturar pels boscs y pinars dels alts de les serres.

—«Si la boyra pastura, aigo segura»—va dir el pastor, mentres amollava les ovelles.

Aquell día, com els anteriors, era gris, fret, fancós, humit y emboirat. A l'hora en que el sol hauria aparegut sobre la costa, si l'espessa nuvolada no l'hagués tapat, arrivaren les cullidores d'oliva amb el paner al bras, seguides del majoral. No baixaven de setanta, contanthi les nines y els *atlotets*. Venian abrigades amb el mocador de llana, caminant poc a poc, fent estól com aixam d'abelles que rondinetja mudant de lloc, casi totes feien mitja y per mes que'l majoral los donava pressa no mudavan el pas mandrós que duien. A-n el costar les solades d'oliva eran seguides y espesses. El tai va posarse no gaire lluny de lla barrera fent llarga tira, y poc a poc, com un ramat d'ovelles qui pastura, se varen anar enfilant cap amunt per l'empit, mentres cullien falagueres la negrosa oliva que dins els paners posaven, cantant açí y allá qualque cansó, deixant de prompte la tonada y tornantla a rependre més tart. El fret s'endua las ganas de cantar. Els menuts tramolaven, mentres amb pena s'afanyaven sens po-

der seguir les altres cullidores més llestes y garrudes. Al buidar el paner ompliren tres sacs bruts, negrosos y lluentos d'oli, que les buidores carregaren tot-d'una a les someres que l'atlot manava. Llavors les cullidores per encalentirse les mans balbes s'enrevoltaren una estona a la dolça y alegre flamada d'axarmim espinós y aromàtic que'l majoral acabava d'encendre. El fum espés y coent quasi no s'alçava de terra y al arribar al brancatge dels arbres s'arremolinava per dins els gris fullam de l'olivar. Abaix, per la plana, en el fons de la vall, s'hi veyen altres fumaroles blanques, insegures, allargantse lentament amb la suavitat de les coses fluixes, d'altres tantes fogateres enceses pels missatges, pastors, jornalers y demés gent qui trevallava en els camps de l'ampla clotada.

Comensava a caure una brusqueta fina qui en penes mullava la roba; feia cama d'aranya. Els satxarrons pintats voletejant seguien els llauredors, per recullir els grans que quedaven descolgats sobra la terra flonja y fumosa. Qualque corp fugia desiara del coster, fart d'oliva, emprenent la fexuga volada cap a les pelades montanyes de tramuntana. Els aucells eran fuits ja feia dies; sols al arribar al casal vaig veure un quants teuladers arremolinats a les fumoses femerades de les besties, a devant la boal.

Trobantme ja a redós, sota la porxada, vaig estendre la vista pel camp fronter: els arbres qui a la tardor perden la fulla no'n tenien ni una, estaven nuus y erts, el color de les soques y de les branques dels camins, parets y casals, del pís terrós y dels turons y penyalars era distint, viu, calent y agradós. El dia era quiet y trist, dolçament melangiós, vertader dia d'hivern.

Poc a poc se va ennegrir més encara, minvá la claror com si comensés la nit, els núvols baixaren espessintse y comensá la ruixada, forta, seguida, remorosa y persistent. Al cap d'una estona vaig destriar entre la polsaguera de la pluja, per dins el camí del sementer, els parells de mules amb el jou sobre el coll, que venien cap el casal, trotant, esperonades pels missatges xops, impacients, pegant y flectomant, desitjosos de posarse a cóbro. Lluentes les mullades besties, regalimantlos l'aigua cames avall, caminaven cansades, amb fort pantaix, esbravantse de llur cos vapors calents y blanquinosos com la boira de l'altura; els missatges les desunyiren depressa y les feren entrar dins l'estable. Lo mateix va fer l'eguer qui comparegué poc després donant cinglades á les egues y a-n els mulots fins que se aficaren picarolejtant dins la gran boal.

El pastor deixá el remat a-n el bosc al aixopluc de l'espés ramatge de les alsines, y el porquer tancá els porcs y gudins dins la soll, a redós de la teulada del porxat, aont les gallines s'eran arreconades feia estona, mentres les oques y els anecs més xalents y contents que mai se bolcaven per dins els bassiots de devant la casa.

En aquell instant varen passar pel camí qui va cap el poble les cullidores d'oliva del coster, abrigades, amb el faldons alçats sobre el cap, mostrant les cames fins els genolls, brutes de fanc roig y ramulls de la ruixada, caminant frissoses, mig ajupides, amb el paner penjat del bras sota l'abrigall, sense girarse derrera, sols preocupades en fer via; a les grans seguíen els menuts, les nines y els *atlotets*, descalços, arromengats, xops com els aucells quant acaben de revolcar-se dins el rec.

Els etseciadors y vinyaters les agafaren devora l'alsinar y amb elles seguiren pel camí fancós, per dins els regarons d'aigua térbola y lletosa. Aquests al manco duien l'esquena tapada amb la pellissa, y com caminaven depressa, inclinats cap a terra, mirantlos de lluny semblaven un remat de bocs y cabres.

Arreconat el bestiar, la gent de la possessió no's torbá a anar a cercar la calentor del foc per aixugar la banyadura: uns s'arremolinaren al entorn dels encesos garbons de la cuina y els altres s'ajupiren devant la bora de la fornal de la tafona. La pluja seguía y les canals ratjavan. Aviat tocaren el mig dia. Dins l'olla d'aram fumetjaven les faves amb col sobre la pedre quadrada y negrosa a la vora de la cuina, y la gent de la casa, un després de l'altre, de major a menor, se feia escudella dins la ribella envernissada que tenia a-n sa ma, plena de llesques; dinaren bona estona, roegant lentament pa y olives verdes, després de manjarse les faves.

Continuá tot el capvespra la pluja monótona, trista, mandrosa y aburrida. La gent de jornal s'en era anada a-n el poble, sols quedaven a la possessió els de casa; els missatjes, els carreters y els guardians, les criades y l'*atlot*. Els guardians y un parell de missatjes vells comensaren a ceyar faves sobre la taula de dins la casa, no gayre lluny del foc de la cuina. De tant en tant cansats d'aquella feina enutjosa, encara que lleugera, sortien defora, miraven el temps y aburrits tornaven entrar a dins la casa. Els joves treien fems de l'estable y en carregaven un carro de vall la volta de l'entrada, ran del portal forá, amb la mateixa peresa dels

vells, pró riguent y fent verbes de qualsevol cosa, puix el jovent no té mal dia, quant la salut no li manca—sovint uns y altres anaven a la tafona a fumarhi un xegarret.

Al arribar la nit, passades aquelles tres o quatre hores de la tarde, que'n els dies plujosos de l'hivern semblen interminables, tots s'hi reuniren dins el clot de la fornal encesa y flametjant. Xerraven sense interès de les seves coses, mirantse els tafoners qu'atrafagats estaven fent les derrereres truyades, a compás del cant propi de la feina, d'aquella tonada tan típica, animada y agradosa, com les demés amb que alleugeren el cansats treballs del camp els pagesos de Mallorca.

Plovía encara; a defora s'hi sentía el degotar de les canals de les teulades, el bufar suau y seguit del vent, les esquelles de les egues a la boal, y, desiara, els crits agres y escanyats de les aques y el lladrar del ca del pastor y de la cussa llebrera. Mes aprop, a dins la mateixa tafona, s'hi escoltaven els renous del gran mostre, les remors somortes del cor bategant de la possessió, a l'hora vivent y suggestiva de qu'he parlat altres vegades.

La vetlada no se acabava mai, tot-hom estava cansat y neguitós, de deixar corre el temps amb aquell infecont y malsá desenfeinament, sense fer res, ni desitjar res, ni casi pensar en res. A la fi passaren el rosari, repetint distrets y depressa els parenostres y les avemaríes; llavors, aixuts y mostiis, soparen llarc temps y a la fi s'en anaren a dormir dins les estables sobre la palla tova y calenta. El rellotge acabava de tocar les set.

Jo encara vaig quedarme llarga estona dins la meua cambra pelsa de llum clara y blanca, com la de la lluna de Janer, que'l fil-ferro misteriós me porta del vilatge del recó de la vall com a present de fades; dins la espaiosa cel·la abrigada y teba, suaument encalentida amb la encesa breserada de pinyol de la fornal de la tafona. En aquella hora de quietut, desvetlat y solitari, amb el cos ensopit y el cervell amodorrat, llibert per una estona el cor y el pensament de les ordinaries preocupacions de la vida, sols tenia esment a escoltar les veus armonioses y suggestives de la nit: les vibracions del vent amansat y fluix al ferir lleugerament les branques dels arbres, els grunys apagats y penosos dels porcs grassos de la vall, l'esquelletjar escardat de les besties de la boal, el trist belar de les ovelles dins el bosc, el murmuri de la corrent de la

cequia del molí, el derrer degotar de les canals al acabarse la pluja y la llunyana ramor de l'aigua del torrent.

D'aquella aigua que adevers mitjant capvespre, una estona que la pluja va mancabar, havia contemplada desde el pont, passar depressa y escumosa, rossegant furienta despulles d'arbres, pedreny, terra y molsa; la que pochs dies abans corria transparent y clara reflectant en son fons les rames y branques de les altes alsines, dels fleixos y olivars de la vorera.

Mes tart, per sobre tots aquells renous de la nit, s'hi deixá sentir el cant escanyat y trist del gall desvetlador.

Per la oberta finestra, a través dels vidres, colombrava a la part de ponent per l'escollat del serral fronter una vermellosa claror de celistia, triste y misteriosa, sobre la que s'hi ovirava el negre perfil del alt y esbelt ciprer del cementiri, el quadrat de d'una casa, y la foscura del coster amb uns quants arbres sobre la carena, mentres per demunt, dins la blavor cendrosa del cel, una figura estranya de peix monstruos y fantástic de color grisenc de plom fus amb clapes negroses, avansava lentament, com si nadés per dins aquell mar melangiós y fondo.

JOAN ROSSELLO.

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DE
EL MINISTERIO DE CULTURA

De Ribagorza

Vores del Cinca

*¡Ah qui torná puguese
a corre per las eras
y ferrinyals, los días
que estudi no nyabeba,
y a puyá las calzadas
detrás de las mocetas
y, chuntos de las manos,
a baixá las espuendas!
No querría breuvame
de tantas horas buenas
curtas como los gozos
dolzas como la bresca...
Per ellas yo eba artista
y les feba comedias
y les vestiba moñas
y les pintaba llesias.
Per ellas en los güertos
pels foraz me meteba
y les colliba rosas
y les furtaba peras.
Con ellas m'escapaba
a los peus de la sierra*

y les buscaba espigol
morterèz y violetas;
atras veces mon ibam
a alguna fontaneta
y ellas aigua en mis-manos
bebevan, yo en la de ellas.
Atra vez mos buscabam
y a posta mos perdebam
per los recons de casa
menjant mostillo y serbas...
Me demandaban versos
y yo versos les feba
con tinta de malicia,
con pluma d'inocencia.
Una vez en l'estudio
nos va trová la mestra
y a ellas y a nusatros,
¡cara va está la fiesta!
Y si to lo charrase
quedaría pa pena
la boca pllena d'aigua
y el alma de tristeza.
¡Ah qui torná puguese
a jugá per las eras
y fe de tanto en tanto
alguna foineta!
Si la inocencia e cielo
y aquello cielo eba,
quiero lluego morime
pa veme entre mocetas.

Poesía anónima que s'ha fet popular. Ens l'ha comunicada nostre bon amich Mossen Antoni Navarro.

La mort del bosch

Memorias íntimas

La meva pobre mare y jo varem passar a l'Uyá de Montmany la febre groga del any 70.

Per aquell temps, l'Uyá era un oasis d'alegría entre la tristesa perdurable dels Sots Feréstechs. Feya tot just mitj any o cosa aixís, que haventse mort sense successió l'amo d'aquell patrimoni, un home d'aspecte trágich, cego y vell, eternament vestit de negre, (*) havia entrat amo nou en las terras del Uyá. L'amo nou era l'Anton, fins llavors ferrer de Bigas, germá petit del difunt. Per mes que ja estava a punt d'entrar a la vellesa, encare era un home fort, alt, gros y ben plantat, ab el cap blanch com neu cayguda de fresch y ab un rostre hermós, granat, seré, expressiu com el d'un patrici de gran rassa. Mentida semblava que un home aixís hagués nascut a Montmany!

Quan, en companyia de la seva dona, la Laya, del Margueridó, y de las sevas frescas fillas, la María y la Roseta, y de duas xicotas de servey y de dos o tres mossos para conreuar las terras y d'un parell de bailets pera guardar els moltons y els bous, va l'Anton posar els peus en els dominis del Uyá, tenia tot l'aire d'un patriarca bíblich que entrés en la terra de promissió.

Tota una vida, tota una llarga vida havia passat aquell brau home esperant que el germá gran torcés el coll, pera pendre possessió de la casa dels seus pares. No era pas tot hú fer la viuvíu a la ferrería de Bigas, ara llossant una rella, ara afegint un fusell de carro, que ser amo y senyor

(*) Es el tipo que descrich en *Els Sots Feréstechs*.

d'aquellas feixas, d'aquellas hortas y sobre tot d'aquells boscos que formavan el patrimoni del Uyá, del que, segons deyan ells, Don Marian Maspons n'havia ofert en una ocasió divuyt mil lliuras... Perxó al trobar-se tot d'un plegat possehidors dels sospirats dominis, sentian la satisfacció mitj orgullosa d'uns sobirans desterrats que'ls restituïssin el trono, y cada cop que anomenavan *L'Uyá*, donavan al mot un to de magestat com si fos el d'un reyalme.

Era tan espessa la vena d'ilusió que vells y joves portavan davant dels ulls al penetrar en els Sots Feréstechs, que ni menys van adonarse de l'irreparable tristesa d'aquells indrets. Venint com venian d'un lloch tan planer, tan rialler, com es Bigas, semblavan que s'havian d'estremir al pensar que anavan a enterrarse per sempre en la soletat y la feresa de las ombrivolas clotadas de Montmany. Donchs... no's varen estremir ni poch ni molt. Ni tan solsament varen aturullarse davant dels maldecaps de tota mena que anavan a caurels a demunt ja n'ells que estavan avesats a fer una vida pobreta, quasi miserable, pero la més tranquila d'aquet mon!

Enlluernats d'ilusorias grandesas com anavan, no paravan esment en cap mal pas ni entrebanch... ni tan sols en aquell debitori aterrador de 7.000 lliuras que acabavan de firmar y que desde aquell moment devia pesarlos sobre com una llosa de plom. S'havian vist obligats a endogalarse per mor dels drets de traspás que devian satisfer a l'Hisenda y per mor del dot que devian donar a la viuda del germá difunt, si volian tréurela del Uyá y entrarhi ells al seu lloch.

Allavors va ser quan va comensar a rumiar que no hi havia més recurs que tallar els boscos pera treures de sobre l'endogolament. ¿Quin remey tenian sino fer lo que ja anavan fent els demás vehins, per lliurarse de la miseria? ¡Vendres els boscos pera fer carbó y cairats, pelar el terror de pins y alzinas, fins a deixar las grans frondositats fetas un erm! Perquè, aquí ja no era qüestió d'una tallada com Deu mana, sino d'una tallada seguit y arreu, d'aquellas que desolan una boscuria com si un foch n'hagués passat. Set mil lliuras de la llenya costan molt d'arreplegar, fins en aquell país dels boscatges espessos y dels arbres centenaris.

La gran tragedia que jo temía, no va trigar a comensar. Una tarde varen pujar uns homes del Figaró, armats d'eynas y destrals de totas mides, y després de enrahonar una bona estona ab els del Uyá, com si dis-

putessin sobre el tracte fet, vaig veure com s'en anaven boy xiulant cap a soley. ¡Quin trip-trap me va fer el cor! Jo'm mirava als forasters ab els ulls oberts, plens de rancunia... fins que la mare, tocantme per l'espatlla, me va signar que'm reportés. No's pot pas dir la tirria que jo tenia a n' aquells homes. Era tota la tirria que pot tenir un noy de quinze anys que, ab el cap ple de somnis y de poéticas admiracions per la naturalesa, veyia en aquells carboners del Figueró, als barbres, als butxins, als bandolers que anavan a destruir l'aspra hermosura d'aquellas valls que ell estimava y ahont ell s'havia criat, sense cap mena de respecte pel sagrat misteri de las boscurias centenarias.

L'endemá dematí, a primera hora, me vaig esgarrifar al sentir els cops de las destrals ferint las socas dels pins... *Trach... Trach... Trach...* Era un soroll sinistre, d'un ritme crudelment acompassat, que retrunyía tetricament en el silenci de las fondaladas... *Trach... Trach... Trach...* Han passat més de trenta anys, y encara'm sembla que tinch ficat a l'orella aquella trista remor. No'm vaig poguer aguantar més. A mitj esmorzar me vaig alsar de taula, resolut, y m'en vaig anar a defora. La Mare, que 'm coneixía fins al fons de l'ánima, me va sortir al pas y me va preguntar ahont anava.

—Vaig a soley.

—¿Y que vas a ferhi?

—A veure aixó dels pilers...

—Donchs... que no't desmanis... ¿Sents? Tingas prudencia—me va aconsellar la santa dona, a l'hora alarmada y observadora, com si'm volgués endevinar el pensament.

—No tinguis por, dona...—vaig fer jo eternit, refermant la promesa ab un petó.

Y mentres m'en enfilava rostos amunt cap a soley, jo pensava «¡quina calma gastan els del Uyá! Veuen que van a perdre tot aquet be de Deu d'arbreda... y ells tan tranquils!» Ara conech que aquella acusació era injusta, tan injusta com pueril. Prou que'ls dolía a l'ánima pobre a la gent aquella tallada a seny dels boscos... Lo que hi havia era que'ls sentiments eran distints. El meu era tot poétich, espiritual. El seu era qüestió d'interessos y fins de vanitat. Ells ploravan, no solament l'empobriment sino també el desprestigi, que aquella tallada significava pel patrimoni. Jo m' indignava y me conmovia per una acció que'm semblava un atentat con-

tra la mare naturalesa, un sacrilegi, un pecat mortal. Ab l'inimaginació carregada com tenia de trossos de versos d'aquell Virgili, que'm feyan traduir a la forsa, y de trossos de prosa d'aquell Rousseau, que llegia d'amagat, no era gens estrany l'estat emocional que jo passava, fins al punt d'adorar aquelles boscurias com un faunus mitj graduat de batxiller.

Els amos del Uyá, es clar que no podian sentir semblants falornias, pero encara que s'haguessin trobat en estat de sentirlas, estich cert que no se las haurian presas tan elegiacament com me las prenia jo. La lluna de mel que passavan alashoras els ho feya veure tot rosat. Per més que a certs moments pensavan, entristits: «¡Pobres pins! ¿Qui us tornarà a veure?» en altrs ocasions deyan resignats: «Els pins... perxó... en fan molta vía de creixer... y ab uns quants anys... ab uns quants anys...» Aquesta era l'ilusió que's feyan la bona gent pera ventarse del cap els pensaments tristos, si'ls tormentavan un xich massa. Además altrs caborias tenían allavors els de la casa, que'ls acabavan de distreure y no'ls deixavan rumiar gayre ab la mort del bosch, que tanta angunia'm donava a mi.

La Laya y las criadas no paravan en tot lo sant dia d'endresar las cosas, d'arranjarho tot y d'emblanquinar salas y cambras. Las noyas prou feynas tenian en apariar la roba y en ferse faldillas d'indiana forastera o d'orleans de color y fins cossos de seda per anar a ballar a Puiggraciós. L'Anton, joh, l'Anton, quin altre tráfech! L'Anton acabava de ser ellegit alcalde de Montmany (*) y tot el dia havia d'anar y venir del Figueró, ara pera presidir l'Ajuntament, ara pera posar pau a las barallas que entre si tenian els carrilayres que allavors construían els ponts de sobre el Congost per la via de Sant Joan. Quan arribava a l'Uyá, no'n tenia poca de feyna en contarnos las noticias tan sospiradas, ja que en mitj de la soletat en que viviam soterrats, ens posavam per un moment en comunicació ab el mon dels vius. L'un dia venia tot armat ab els desastres que feya la febre a Barcelona; l'altre dia, ab un epissodi esgarrifós de la guerra franco-alemanya, l'altre ab l'elecció d'Amadeu per rey d'Espanya... Ves si ab tantas caborias y obligacions de tots istils com tenian en aquella casa, els podia quedar temps pera doldres, ab el fervor que jo volia, de la desaparició de las boscurias.

(*) En aquella época—y ara penso que també—el Serrat de l'Ocata, Montmany, Vallcàrcara y el Figueró formavan un sol municipi. Las sessions del Ajuntament se tenian al Figueró.

Aquestas o consemblants eran las reflexions que jo'm feya mentres m'enfilava rostos amunt cap a soley, pera contemplar la gran tragedia dels pins, retuts per la má sacrílega del home. Com més m'hi anava acostant, més clars sentia y més punyents els cops de la destrual enfonzantse en el socam de l'arbreda... *Trach... Trach... Trach...* Quan vaig arribar a un revol que fa el camí pedregós que mena fins al cor de la pineda, vaig quedar de sobte desorientat. De sobre mateix de la carena havia caigut un tros de la cortina d'arbres que com una ondulada cresteria retallavan sas copas sobre'l cel. Ab prou feynas reconeixia el paratje, ab aquell badall que feya el bosch. Jo que allavoras corro cap allí... y me quedo, al arribar al lloch, com qui veu l'escenari d'un gran crim. Hi havia un clap, un buyt, una clariana... que feya por de mirar... y tot al voltant d'aquella clapa, una estesa de pins grossíssims, tombats a terra estirats, morts, com héroes cayguts en una batalla de gegants. Y encara, com si'ls volguessin rematar, uns quants pilers anavan espurgant del espés bran-catge als magestuosos pins vensuts.

Jo vaig estar a punt de cridar ¡lladres, salvatjes, malfactors! pero vaig quedar contemplat, ab el cor oprimat per la congoixa, com d'altres pilers abatian ferotges els hermosos pins. Alsavan enlayre la destrual, li feyan dar mitj tom com voleyant... y desseguit la descarregavan contra la soca del pí, a cosa d'un pam de terra. Als primers cops, no més saltava l'escarrotxa, com si fos la pell d'un cos ferit. Després, la ferida esdevenia vermella, com inundada de sanch... després se tornaba blanca, com si l'eyna penetrés en la carn viva... després el pí cruixia, com si fes un darrer crit de dolor... y ¡patatám! queya desplomat per sempre mes...

Jo vaig sentir que'l cor se'm nuava, y me vaig amagar al fons del bosch. Els sanglots m'oprimían, m'oprimían... y quan me vaig veure ben sol, vaig deixar desafogar el pit. ¡Quin fart de plorar me vaig fer! ¡Quin fart de plorar!

No se pas el temps que vaig estar aixís. No més mé recordo que al cap de molta estona, me vaig alzar, resolt a tornar a casa y a no presenciar may més aquell espectacle esgarrifós, Estava aclaparat, afadigat, retut... las camas me pesavan... els ulls me cohían... Allavors vaig pensar que m'havia de refrescar la cara, pera que no's conegués que havia plo-rat... ¡com riurian las noyas del Uyá, si ho sapiguessin! ¡Y la Mare, quina pena no tindria!

Quan vaig passar per la font del camí fondo, me vaig remullar be'ls ulls y refrescar coll, mans y cara. La frescor de l'aigua me va fer be y fins me va retornar la calma. Tris, tras... tris, tras... corria com una dayna cap a casa, pensant «també ets ben beneyt d'encaparrarte tan per aquestos cosas...» Pero vetaqui que al ser a la vora del Mas, me trovo a la mare tota ansiosa:

—¿D'hont vens? ¿Qué has fet tant temps fora?

—Vinch de soley...

—¿Y ab aquets ulls encesos? Tu has plorat.

—No... ca...—vaig fer jo ab la rojor a las galdas.

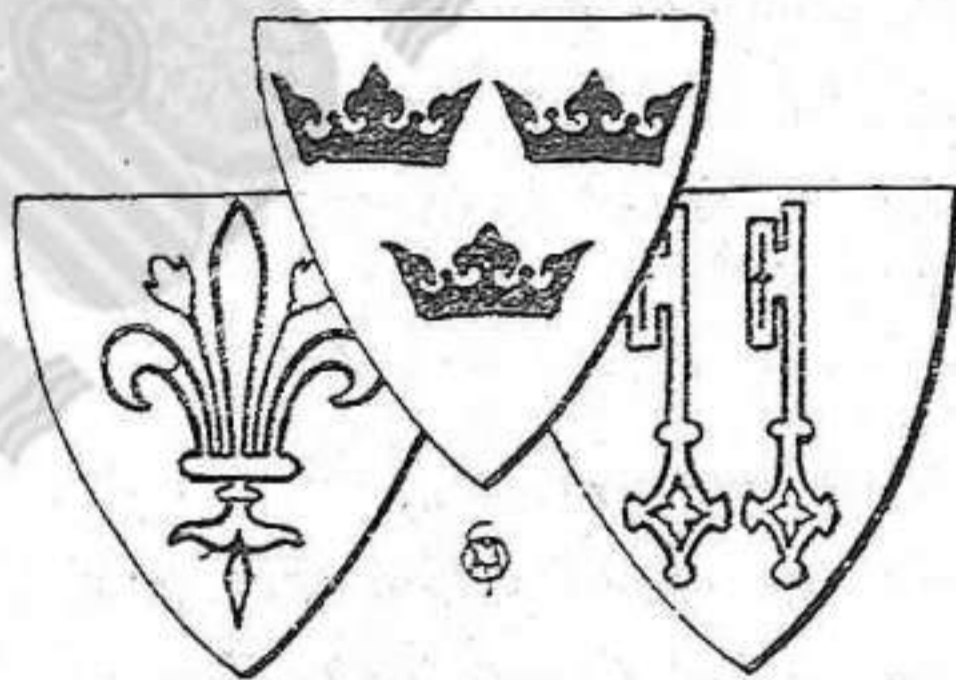
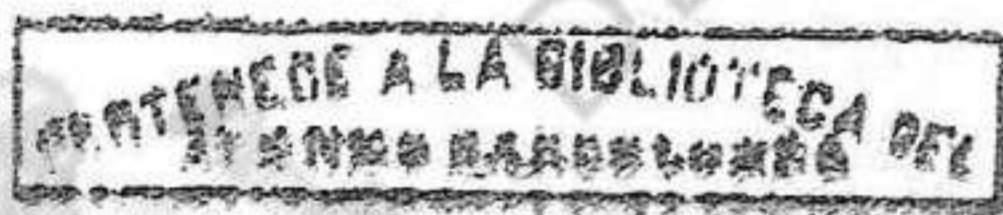
—¡Oh! si... ¿Y per qué has plorat?

—No ho sé... no ho sé...

—¡No ho sabs, fill meu? Jo si que ho sé. Has plorat... perque tallan els boscos...

—No... ca...—vaig respondre avergonyit, mentres la mare m'estrengia entre'ls seus brassos.

R. CASELLAS.

Pagesívoles

I

El pastor

*El pastor, adormit demunt del jas,
No s'alsaria pas,
Si no fos la manyaga que'l desperta,
Quan entra llum per la finestra oberta.*

*— ¡Calla, manyaga;
No'm deixarias ni un moment en vaga!*

*Y'l pastor, malmirós,
Feixuch d'un colp de peu desvetlla'l gós;
Mentre ell, el vago, dropament s'estira
Demunt del jas calent qu'encare tira.*

.....

*Y la boyra terrera
Ha anat baixant per l'ampla carretera,
Amanyagant als xays y a les ovelles
Qu'enjogassats, sortint, repican les esquelles.*

*Tot caminant al pas que du'l remat,
El vell pastor s'engronxa apesarat
Penjada al coll la fona;
Y enrera seu ardit*

*Al primer crit
S'adressa'l gos d'atura,
Tornant a lloch l'ovella poch segura.*

—*Com que la boyra encare es tant propera,
Deya'l pastor, poruch d'un raig de sol,
Seurem a l'altre part de torrentera
Y ensejarem un pas de floviol.*

*Mes la boyra que's mou a sol-ixent,
S'aixeca del torrent,
S'arrima poch a poch a la montanya,
Se'n puja amunt... y al mitx s'estiraganya.*

*Y la xardor d'Orient
Escalfa l'ayre que tebieja arreu...
Y'l pastor mitx s'ajeu,
Tot enmandrit del sol
Y l'hi cau de les mans el floviol*

.....
*Mentre'l pagés que allá al entorn s'esqueya,
Se'l ha mirat com jeya
Desvagat...*

—*¡Mireu el tocassón com s'hi ha quedat!
¡Aquet sí que's coneix que no s'apura,
De que la boyra'ns porte la malura!*

II

Sega

—*¡Ensorra la payola, noy, ensorra;
Qu'apar que un hom s'hi torra,
Quan peta'l sol dintre aquells blats tant alts;
Deya l'hereu, penjantse al coll la fals.*

*Y encar la lluna's vey a mitx somorta,
Que'ls dos baylets van desbarrar la porta,
Baixant dressera avall ab els cistells,
Mentres el gos passava devant d'ells.*

.....
*— ¡Dalit, minyons, dalit, la fals al puny;
Que'l sol ardent de Juny
Envermelleix l'orient de mica en mica
Y aixís que surt, ja pica!*

*Y'l colp de fals brunzia,
Arrán, arrán del blat que s'ajupia
Y quan el sol eixí mateix que un flam,
Ells ja havían segat bon tros de camp.*

.....
*No fa una alé de vent...
Per dintre les ubagues del torrent
Refila a la perduda un rossinyol
Ubriacat de sol;
Y pels camps y les valls assoleyades
S'engronxan les espigues desmayades
Al bes de les culors,
Bo y esperant el puny dels segadors.*

—
*L'hereu, tant llarch com era,
S'havía estés dessota la figuera;
Y al seu costat rendits
Feyen ben adormits
Els dos baylets vermells de bona sang,
Colrats del sol y encesos del vi blanch.*

—
*Al remoreig frisós del vent que's gira,
S'alsa l'hereu y mitx cruixit s'estira,
Guaytant els blats que's gronxan en desmay;*

*Emprén ardit sa fals de bona mena
Y arrabussant son bras de pell morena,
Torna a la sega ab més dalit que may.*

—

*— ¡Apa, baylets, tornem a empunyar l'eyna
Que'l día cau y'ns queda molta feyna;
Seguem arrán del coll;
Que hi quede poch rostoll!*

—

*Y'l colp de fals brunzia
Arrán, arrán del blat que s'ajupia;
Y a dintre les ubagues del torrent
Enfresquehit del vent
Cantaba'l rossinyol
Un cant d'amor al sol;
Al sol que queya enllà de les garrigues,
Anyorant el desmay de les espigues...*

III

Del temps del batre

*Del sol encar poruch
Els raigs primers s'oviran
Y a l'era ab pas feixuch
Els quatre bous que'n fa de temps que giran
L'hereu mitx aburrit
Els don neguit;
Mes el corró pesadament rodoia
Y a cada vol grinyola que grinyola.*

—

*Al ple de la caló
Que pica ja un grà massa,
No hi dona res de bo
La ratxa suau del poch llaveig que passa;
Pro encar que'l sol hi bat,
Si's fa bon blat*

*Y s'apuja'l graner de mica en mica,
L'hereu de la colrada no's capfica.*

—
*La tarda va cayent
Y un pas de tramontana que hi ajuda
Se'n emporta rabent
El boll esmicolat de la batuda;
—i Fa tenim vent! fa'l vell,
Traquetejant ab goig l'ample garbell;
Y la joye'l somriure mitx s'atura,
Tot curullant de blat la gran mesura.*

—
*Y'ls dos baylets del Mas
Estesos al bell peu d'una garbera,
No perden un sol pas
De la noya que escombra'l pla de l'era.
Si's guardan de parlar,
Fotser no's guardarian de cantar,
Si no fos que'ls destorba la quitxalla
Que riu y juga dins la flonja palla.*

—
*—i Bon any, que Deu ens do!
Fa la joye arribant a la Masia;
—i Bon any! respón l'hereu,
Aparellant l'escó,
i Que l'any vinent mellor encare sia!
Y'l vell mitx acotat
Sospira ab baixa veu:
—i Grat sia a Deu,
Que del pa que aquet blat ens oferesca
Tots en poguem tastar l'última llesca!*

IV

Pedregada

*—Els núvols han pujat y portan pedra,
Valgans Deu!*

*Mossén Ramón treurà la Vera-Creu,
Y esvahirà aquet temps de mala jeya!...
¡L'altre rector be ho feya!*

—

*Mes la tempesta cau adalerada,
Y espetega brunzent la pedregada,
Capolant l'ufanor del fruit dels camps;
Deixa'l rector de comunir les planes
Y'l campaner etjega les campanes
A la bona de Deu, per por dels llamps.*

.....
—*¡Vatua'l mon, després que un hom s'enginya
Per pujá'ls ceps novells ab tant d'afany
Vos capola'l mal temps tota la vinya
Y adeu... ni teniu vi per beure a l'any!*

*¡Dels picapolls del plá
No'n tastarem ni un grá;
Xarel-lo y moscatell*

La pedra'ls hi ha deixat no més la pell!

.....
*Y'l bon pagés rebut la barretina
Y enfurismat rondina que rondina:*

—*¡L'altre rector be ho feya;
Quan venia'l mal temps, els nuvols treya;
Mes are des que hi ha Mossén Ramón,
Pedrega més que aváns, vatua'l mon!*

V

Pluja

*De part a'avall la nuvolada puja
Y'ls darrers falsiots senten la pluja,*

.....
*Y apoch apoch se borran els cimals
Dels pichs més alts...*

*Y'l baylet assegut entre les motes
Quan sent a caure gotes,
Se'n enmena camí de la masia
El remat de porcells que al camp peixia.*

—
*L'hereu que te la plana mitx sembrada
Dintre'l solch ha deixat la totxa arada
Y, al trot de l'euga, tresca de valent,
Tot xop de pluja y rebregat del vent.*

—*¡Alabat sia Deu!*
*Penjarem al escó manta y arreu,
Y que plogui, que prou se necessita,
Perque pugen els blats de la cullita.*

—
*Y al llindar de la porta'l vell tremola,
Sentint la tramontana com udola
Y als roures mes sapats tomba y despulla;
Y exclama tot capbaix:—¡Fa cau la fulla;
Deixemnos d'esperansas y d'enganys,
Perque'ls més vells no passen dels meus anys!*

.....
*Y'ls falsiots no hi son
Y ha anat creixent la pluja
Y encare part d'avall
La nuvolada puja...*

VI

Nevant

—*¡Valgans la Vera-Creu, quina nevada!*
*D'ensá que soch casada,
Que may per Sant Andreu
He vist dalt d'aquets cingles tanta neu!...*
*Y i'avia'l foch carrega
Y'l vell tió s'encén y espeternega*

*Dessobre'l flam ardit y joganer
D'una branca resseca d'esbarzer.*

.

*Al enfront del portal de la Masía,
Com l'àngel bo d'aquella rodalía,
Vestit de blanch s'aixeca'l vell xiprer;
El vell xiprer que vetlla'l fruyt dels camps,
Qu'esvaheix el mal temps y atura'ls llamps.*

—

*Y'ls boscos del entorn
Tots coronats de neu
Cantan remors de fades
Que hi entran a racés de les nevades...
Pels gorchs y torrenteres misterioses
Les neus s'hi quedan foses
Y l'aucella que piula a'agonía,
Vola incerta del bosch á la masía.*

.

*—¡Bon Deu, bon Deu;
Quin gruix de neu!
Tanquem la porta;
Qu'es fosch y la nevada serà forta!
Y han ressonat els passos del baylet
Que mort de fret
Y ab la gorra calada a les orelles
Passava'l porxo carregat d'estelles.*

.

*Y apoch apoch va entrant la santa nit...
L'oració del cap-vespre s'ha sentit
Pausada y solitaria...
Y a sota'l vel de neu
La terra s'ha adormit,
Com una verge ab vesta funerària.*

JOSEPH PARADEDÀ Y SALA, SUBDIACA.

La fira

Lo cel es seré; los lleganys que entelaven l'oritzó s'han esvahit y'l sol ixent llú ab un esclat rialler, acarontant la terra d'aquella llum vermella y tebia, arredorsant les calitjes a montanya, ab prometenses d'una diada xafogosa.

Tot just llustrejava que ja per tots indrets se veyia bellugueig de gent fent cap a la Vila, que's dia de fira senyalada. Tots caminan atrafegats sense torbarse en lloch; pagesos dels voltants, marcant, feixuchs, amples petjades en la pols de la carretera, arran de cuneta, lo gech penjat a la corbada espatlla, y ab aquell sonar especial del refrech del vellut nou en lo cuixot de les calses, a cada gambada; dones ab las fandilles arrebossades estiragassant canalles, que ronsejen, enbalumats ab bates de creixensa y empassegant sovint, ab sas folgades sabates novés, ab los pilots de grava; marxan arrengrerats, serios, sense dir paraula. De tant en tant los passa'l devant algun carro de veles apedassades y espatllers d'estora trontollant un atapahiment de gent, estampits entre cistells y fatos; colles de jovent d'aquells clots propers seguint dresseres poch afressades s'enfilen llaugers per la soptada costa, corriol amunt, fins al camí ral que emprenen enayrats flandint l'ayre ab ses vares de freixa y esbrotant los rebrolls dels marges; mudats, ab ses grosses catxuxes encasquetades fins a les orelles, adornades de clavells, bruses negres d'amples plechs, llustroses, enterques, penjantes del devant, mal enjiponades demunt d'aquell carregament d'espatlles; calses acampanades mitj tapant lo pehuás quadrat, macís, ab espartdenya d'ample beta negra y mitjó virolat. Pageses cofoyes, estarrufades, cavalcant someres manses ben aclofades demunt la estobada pell, fosch mocador de cenefa pintada al

cap, de quins costats regalen terms penjays d'arracades ab estaquiray, cistella buyda y gros paraygua creuhat a la falda. Mercaders dalt d'eugues de rodones ancasses moventse suament al trot de marxa. Homes arrapantse a la cua de les besties. Hereus tibats ab roba de les festes y lluenta catxuxa de seda. Fadrines escoturides caminant ayroses a la lleugera petja de sa espardenya blanca; les botines lligades a la beta del devantal, entre'ls plechs de les fandilles rebossades..... Tots fan vía acoblantse a estones, separantse després per avensar camí los més frisosos, saludantse, sorruts, ab un sech — *Bon días* — al passar devant dels altres..... y'l bellugueitj no para fins que no resta ánima viventa en pobles y masíes de la encontrada.

* * *

Lo sol cau aplomat, rohent, enlluhernador, al reflexarse per les parets y veles de les taules de fira, parades a rengles, de cap a cap de plassa, fent brillar la polsina, remoguda per la gentada, que flotant per aquell espay caldejat, carregada ab lo tuf del tábaco d'Andorra pesigolleja la gargamella ab les bravades d'ayguardent y de vellut suat. Tot-hom s'acobla al volt dels firayres empenyentse ab forsa; ningú cedeix lo pas; resten fermes, apinyats, clavats a terra, refregantse estretament uns ab altres quan volen cambiar de lloch; guayten, com alelats, les coloraynes de les taules; cares brunes lluentes de suor, ganyotejant ab los ulls mitj closos a la intensitat de la llum y contrayent la boca tot rosegant un brot d'aufábrega..... y a colles van voltant de taula en taula, besonyant, encantantse, deturantse estranyats, cada cop que'l venedor s'arrenc a crits pregonant ses mercaderíes, mentres les dones apilotades trapassejan, remenan, s'embadaleixen ab aquella estesa de lluhentors de llauna, qual llambrech ofen la vista, tombant lo cap y cercant lo bon indret per guaytar lo sortit de setrills de bech combat y cafeteres encimbellades de tapadora, estacada ab cadeneta.

De tant en tant s'atansen, assedegats, a la tauleta ahont a la migrada ombra de quatre boixos s'hi apretan un cantirás de terra negra, quatre ampolles y un parell de gots; darrera la tauleta, una noya enflocada de vermells clavells, esquiva ab un branquilló mitj esfullat, lo mosquer testarut que voleya arrán d'ampolles, enlleminit ab las rellentors llafiscoses del xarop. Ells, ab amples brassades s'arrebossen los plechs de la brusa-

ssa y forfollen la fonda butxaca, fent ab golafreria:—*Demana* cinch, que sigui ben dolça—... y s'abeuran ab calmosa delectació; després, al temps d'un respir sorollós, escorren la mullena del got ab un soptat moviment, com abocant un contingut invisible, y s'aferren al canti y xarriquen llargament.....

Los pagesos, caps de casa, tenen més tirada cap a les parades d'atuells y eynes del seu ofici y contempen aquell be de Deu de forcats y forques de lladoner, senzilles y ab pollagó, pales de ventar de pí y de faitg tant allisades, polides, ab aquella blancor esgrogahida y flayrosa de fusta nova. Avans no compran, comensan a remenarles totes, sospesantles, examinantles una a una, ensejantse en son maneig, apuntalantse fermes a terra, empunyan la forca ab accionats de comediant y van fent tots los moviments com si's trovessin a l'era girant la batuda; un altre agafa un forcat y l'enlayra, estirantse tant com pot, apoyantse ab la punta dels peus com si montés un paller o curullés la carreta de garbes..... y eixint d'una l'altra, van probant totes les eynes, principalment les pales que's cosa de compromís; les enfonsen en lo pilot imaginari de boll, l'alsan feixugament com si fos plena, ventantla després ab forsa..... y guayten com si vegessin voleyar la polsina..... y somrihuen, felissoys, com sentintse amarats d'una pluja de xexa. Lo mateix fan en la parada del ferro de tall, remenant aquell arrenclerament d'eynes de tots formats, probant dalles y destrals, fals y estassos; sospesant les rellas de variades menes; fent dringar aixadas, aixadells, rampins, arpiots, fangas..... a punt de manegar, tot nou, ab lluentors de mola..... Altres mercadejan de valent en la parada de sedassos passant y traspasant pel mitj de les fileres dels rodons atuells, tirantse cap els de niella y tria pedrers; un d'ells sacseja acompassadament un gros erer, d'amples ulls, estacat als barrots d'una reixa: passa-faves, garbells, sedasetes..... van de ma en ma ab ses riscles d'ayellaner ben corvadas y lluentas..... Y vinga seguir tots els recones de la plassa que a tots los manca quelcom; a quí uns árgans per garbejar o uns xafagons per traginar palla o unes batoyes per batre fesols: l'un cerca un culler per la caldera, l'altre ha perdut l'esclopet en la darrera segada; aquet enparaula una ganastra; més enllá uns argamells o una miserable escombria de cabessudes..... y desde'l comensament del carrer gran fins als rengles de peroles del cap de vall de la plassa, s'empeny aquella munió atapahida, ressonant per tot una sorda borinor de remors y con-

versas o la pesantor d'una calda enganxosa, tufejant.... y hora darrera hora voltan calmosament, estalonantse, mastegant pols, aixordats ab l'espinguet de sonalls y esgarips de canalla.

Lo jovent se diverteix devant l'estesa de *romansos* que agafats ab pinses a uns cordills penjen a rengles en la paret baixa de l'horta, escolten enfabats, ab un somris estúpit, la cantarella del venedor tot fent la tonada de *La renegada de Valladolid* o de *Trovos del pájaro que cantan los queridos á sus damas*..... y'n compren y'ls guayten de dret y de revés, plegantlos cuydadosament, amorosament.... De sopte tots fan cap al mateix indret; un home foraster los clama ab gran cridoria y com bestioles a la farúm de l'esquer s'acoplan a la taula ahont volta l'agulla demunt d'un greixós cartró senyalat ab mangra, y seriós, selles arrugades, ulls fits, una ma engrapantse la barba, arrepleguen ab l'altre les escurrialles de la butxaca, mentres l'home baladrer, ab esguart de bou, arreplega llest los céntims jugats..... se'ls esvaheixen les esperances d'una pacatilla o un ganivet de manech de banya. Van escorrentse de poch en poch y's reuneixen devant de cal baster a distreurers contemplant aquell frontis engarlandat ab tot lo lluhiment del ofici. Alló es un devassall de pessas a tota regla per guarniments de guiatje, destacantse a cada montant del portal llampantes cabessades coronades d'ayrós y virolat plomer y y lluhint al devant encastada la xapa lluenta de musicat llautó: estenentse per las parets y per las llosas del peu, s'hi veuhen bridons y pitrals ab un atapahiment de coure que no més de pensar ab son cascabelleig ja amohinen; singlas y caballets, retrangues y rebastes entatxonades y clava-des formant dibuixos y guarnides ab fina pell de toxó, ventreres brodades ab un pa de tots colors y devantals cascadejants de llarchs penjays d'aromes de llana, verdes, vermelles, blaves, grogues..... A dintre la botiga y demunt del taulell, bellugueja una estesa de bastets, xichs, ben formats, com joguines de maynada, acolorits de vert y roig, lluent's de vernís, hermosejats ab fines trepes blanques; son posats ordenadament formant dos rengles y alternats ab feixos de varas de tortellatje y de freixa, capsades de capritxosos guarnits de correig y badanes tenyides; y penjats al sostre, en fermes estaques plantades a les vigues, pells adobades, collars, regnes, cordes..... tot lo menester pel anar a bast o a varas, sobreixint de tot aquell enfarfagament y entre alguna que altre esflagarsa de trenyina voladissa, unas luxosas mantetes de variats tons, brodades

pacientment ab musicadures de flors y fullas orlant, demunt d'una rabió de groch, la figura de Sant Antoni de negre barbassa, ab una mena nova de porquet, al costat, y al mitj de dos xiprers tiessos, punxaguts, d'un vert esclatant.....

..... Y'l sol crema y la pols s'ha fet més espessa..... y aquella bona gent no's cansen de les empentes..... y volten passant pels mateixos llocs, deturantse en les mateixes parades, encarantse ab los mateixos objectes, bevent ab los mateixos cantis, ab un xiu xiu marejador; se diverteixen y no ho sembla, sempre serios, sorruts..... ab la mateixa tossuderia ab que'l día feyner s'escarrasen tot lo sant jorn..... y van voltant, com si complissin un precepte..... Alguns entren una estoneta a l'Iglesia, d'ahont, al pitjar lo cancell, n'ixen estridentes notes dels refilets del fiscorn del mestre de la cobla que desafortadament acompanyen el baladreig dels cantadors en les darreríes del Ofici.

Tot lo carrer gran es plé de rotllos; conversan misteriosament botzinejant, entenentse ab mitjes paraules. Passan collas de fadrines arrengrades, agafantse per les mans. Les dones entren y surten de les botigues, com abelles del buch, trafegudes, feyneres, omplint la senalla..... La gentada s'engrosseix ab los que ixen de l'Iglesia..... se saludan mitj abor-dantse; s'escometen soptadament, sentintse al vol converses seques, resolutes..... Un jayo, cargolat, ab grossa barretina musca, les mans crehuedes a la esquena s'encara ab un altre, secardí, de cames arquejadas y estirant lo cap, com si volgués deslliurar lo goll del apretament del coll de la enterca camisa de cánem, barboteja ab veu fonda, gansa.....

—Ja heu fet per allá dalt?

—Llevat d'algun recó d'espelta.....

—N'hi hagut?

—*Per lla de mija cullita.*

—Bo..... Bo.....

Y ab un esguart que s'endressan, llarch, esmortuhit, celles amunt, ab un tombament de cap a la esquerra y aixecant les espatlles quedan entesos..... conformats..... y s'en van cadascú per son camí.

.....
—T'ets venut lo *parey*?

—Me'n dessin lo que'n *voiria*.

—Jo pu.

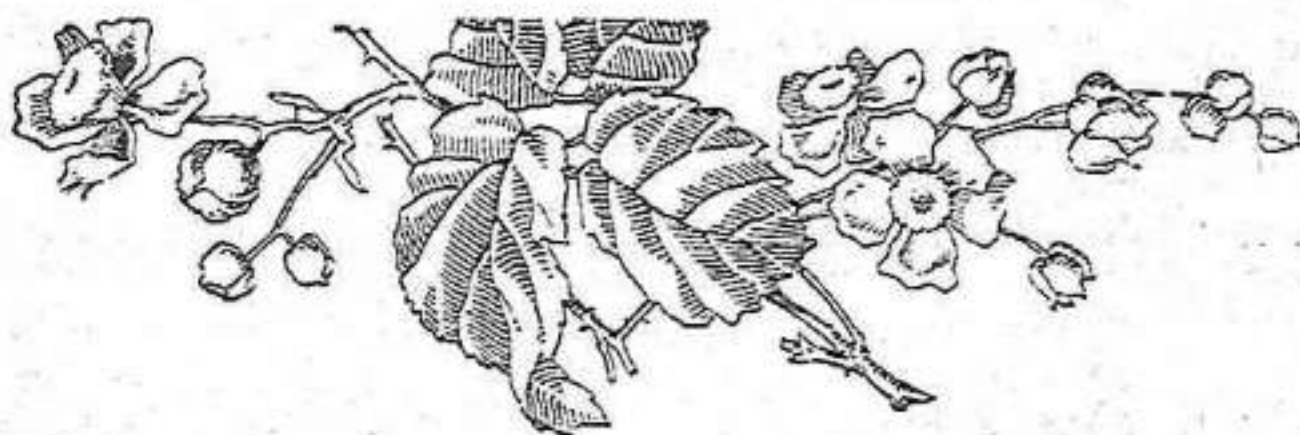
—Ets fet mill *angony*?

—Oidá! més m'estimi'l fajol.

De sopte comensa un moviment general en tota la vila..... pausades, feixugues, com la pesantor de l'hora que fina, sonen, enmandrides, dotze batallades vibrantes que retrunyen pels carrers amarats al batell del sol vertical, ardent..... Es mitj día. La gent s'escampa, s'esmuny dret a les portes de les cases; s'omplen hostals y tabernes. La plassa queda deserta. A tota pressa'ls firayres s'arreglan quelcóm per menjar, darrera les taules. Lo sol penetra lliurement tots los recons, daurant la polsina que suaument voleya, baixant poch a poch, posantse mansament demunt dels objectes, embolcallantlos ab un vel de repós.

* * *

Apunta'l capvespre: la gentada va desfilant: ja a mitja tarda ho han fet los de més lluny; marxan depressa, aprofitant viaranys mitj perduts entre la brossa, cercant dresseres, carregats de fato, capolats, boca sechs, marejats de tota la diada de lluminosa bellugadissa..... y van marxant ab les forques y dalles a la espatlla, destacantse borrosament com siluetes fantástiques a la rojor de la posta..... vorejant marges, travessant rostolls, van caminant encaparrats cap aquella terra que rebrá mansa y esponjosa l'eyna nova, enfonsant la sement novella..... y's van perdent d'ovir cadascú per son indret..... y avansan ab los ulls fits allá enllá, en la llar que'ls espera, voltántloshi pel cervell enterbolit la visió d'un altre any plé de suades, angoixes, calamarsades..... y talons de la contribució.

Secada

Les ratxes de la ponentada amaynen a mida que'l sol tombant la serra deixa lliscar oblicuament sas resplandors que s'estenen per la plana enrogida, allargassant los batiments de les cases, ressalts y marges dels conreus y d'algun arbre solitari en la partió de les feixes, besantlos per darrer cop del día. L'últim raig s'esvaheix suaument ab una llum espelmada y freda, enroseix les recremades parets de tapia del cap del poble, joguineja un instant per la cornisa del cloquer arrencant una nota esmortuhida, de brill trencadís, en la brunyida campana y daurant los cims més alterosos de la carena del Grau se fon dolsament, deixant la terra amarada d'una monotona resombra, y la inmensa volta serena, llisa, reflectant la llum ab una lluhisor groguenca, empolsada d'una boyrina calitjosa, sense lleganys de posta ni rastre de calçada.

Les grisors del capvespre puntejan en l'oritzó, la darrera ratxa de feble buf ab prou feynas mou les fulles dels arbres, que enguany cahuen avans d'hora, y passa lleument pel demunt d'aquells camps esberlats pel sol d'Agost, calsinats després de tants mesos d'aquell castich de secada.

La terra s'endormisca ab la quietut solemnial de l'hora, al suau remor d'insectes..... Los homes que han plegat del trevall, van eixint del poble y calmosament surten per aquells caps de marge, corbades les esquenes, caps acotats a la pesantor d'un abatiment intens, seré; las mans crehudades al darrera..... aquelles siluetes se mohuen encarquerades, feixugues y guayten tristament los amples conreus abandonats impenetrables á la rella, aquells rostolls de migrades trepadelles de flors pansides a mitj esclat, aquells clots de terra grossa ahont las viandas s'hi corsequen; aquellas tijas resseques del blat de moro, neulat al bo del creixent, sense panotxes,

tornat canyoques per podrir tot lo de les vorades; com aquella estesa de trumfes acanyades, assecades avans de temps, cargolantse en filaments vistroses y deixant al descobert tota la miseria d'una terra atapassada, polsosa, acrivillada..... Y aquelles siluetes d'homes, pausadament, branden lo cap y'ls ulls se'ls neguen, que tots hi tenen quelcom de la seva vida en aquella vida estragada que s'en va per moments..... guayten tristament los amples camps y guaytan el cel..... aquell cel tan seré tan llis..... com cada capvespre, com cada diada d'aquell seguit de jorns tant clars y xafagosos, ab aquella immensa rotllana de calitja entelant l'oritzó per tots indrets, y empestats per aquella alenada bullenta de la ponentada, bufant seguidament de cap a cap de día, destorbant la pluja y congriant la fam.

Los pagesos han passat les hores, mansament, al camp—y resignats y automatichs encara feynejan havéntseles ab aquella terra atapahida que fa dringar les eynes ab sa resistencia de roca, xuclantse assedegada'l suhor que hi goteja; y provan d'entrecavar y s'afanyan, lluytan s'esfexugan per desglebar la terra al vol de les tijes mortes.

Los vivers son aixuts y les fonts escolades, la més abundosa de sempre tot just regalima, sechs los bassots mostren son fons terrós, de llot cremat reticulat de fondes esquerdes, ahont los joncars esgrogahits se bleguen y mustiguen; lo bestiar no troba pasturatje: l'herbey torrat dels rastobles vermelleja en los claps de timol y barbelló rossejant, en los primalls, unas tacasses argiloses entre les migrades mates; y per tota la plana aquella nota grisa, morta... sense un tros verdejant del mill de tardaneria, ni un blancall de florida de fajol.....

Y vinga passar días guaytant sempre si s'ovira un xich de calçada pel indret del bon senyal.

Quasi es fosch, sols lluntreja un rastre de lluhisor groguenca a ponent..... Comensen a sonar intermitents, esquerdalenques, les campanades del toch de pregaries, ressonan suaument per la plana y's perden en la immensitat del espay com un plany fondo, compassíu, com una veu de condol per l'angoixa de la terra.

* * *

De poch en poch tots fan cap a la Iglesia. A la escassa llum dels dos ciris que cremen en l'altar major devant del Sant reliquiari tot just

s'ovira'l comensament de les convexitats lluentes, de brunyit or vell, en les macisses ondulacions de les columnes salomòniques y's dibuixa borrosament lo march del ninxo central ahont campejan les formes esfumades d'un Sant; més amunt la espessa fosca ab prou feynas deixa endevinar l'arrencada de la volta..... més avall, la blanca llenca del drap enmidonat, rigit cobrint la mesa, ahont bellugueijen dues ombres rodones, dels canalsobres.

Les dones s'apilotan arran de barana del presbiteri en massa compacte y negrosa de dentellada silueta ab aquell séquit de caputxes punxagudes que'ls tapa'l cap encarquerat; s'aclofen á terra o s'asseuen en xicas cadiras, las mans fortament plegades estrenyent los rosaris y guaytant fit el punt més lluminós del altar al bell mitj d'aquella lluentor dels raigs metálichs del Sant reliquiari que llambreguen a las oscilacions de la flama.

Los homes, mes gansos, van entrant pausadament; guaytant atontats per aquella foscor intensa, obrint esveradament los úlls; s'atansan a la pica, s'hi ben remullan los dits que després sacsejan ab forsa per escórrere'ls; ab amples moviments se persignen, reposadament, ajuntant després les mans y besant devots la senyal de la Santa Creu. S'encabeixen pels banchs arrambats als pilans, apretantse y estrenyentse per fer lloch a un altre company, que sempre hi cap; altres s'assehuen, encongits, al peu dels confessionaris o s'entaforan pels recons dels altars laterals en la foscor de las voltas sota trifori.

Hi ha un gran silenci..... de tant en tant algún estossech dissimulat..... y'l guinyol de la ventalla del cancell, que al obrirla algún tardalá, peta al deixarla lliure en lo vestigi y pitjada per la molla rebotja un cop..... y dos, disminuint suaument la intensitat de les brandades al encaixarse en lo galse ab un refrech fondo, soptat.

Passa estona..... cruixen los grahons de la trona y apareix la feixuga tossa del Sr. Rector; encen un llumet; fa sonar una campaneta. Comensan las plegarias.

Lo Sr. Rector llegeix. Ses paraules ixen calmoses, esmeradament planyívoles, devallen suaument, dolsament, floten pel demunt d'aquellas testès quietes, serioses, conformades y no penetren los cervells enterbolits. De prompte s'ajonollen tots; la veu del Sr. Rector pren un altre tó y'l poble mecánicament va repetint les paraules ab cadenciosa intermiten-

cia, accentuant la última sílaba que s'allarga indefinidament fonentse en l'ampla volta.....

Arran del empit de la trona hi llambrega una taca roja, lluminosa, una carassa congestionada, amarada de suhor, engrandida, a frech del llumet que a plé la nimba d'una claror intensa..... la seva ombra s'engrandeix barrejantse ab la del tornaveu, estenentse tremolosa fins a sota cornisa, seguint los moviments de la flameta bellugadissa a la alenada de les paraules que seguidament son represes y ofegades ab aquella forta tornada de veus compactes, quin ressó s'esvaheix per l'espai tenebrós com l'udol llunyá d'aquella ponentada que tots tenen ficat al cap.

.
Tots s'empenyen a la porta estampintse en totes direccions, mateix que un remat frisós per deixar la cleda, y com una inmensa glopada s'escampan per la plassa y guaytan al cel..... tant estillat! sense un llegany que l'enteli ab aquella munió d'estels perpellejant, indiferents a l'agonía de la plana.

* * *
Al cap d'una de feixa polsosa trepadella un home jove, ferreny; estona ha que s'esfeixuga ab la fanga per rompre la gleba. Lo sol li recrema la esquena, 'l vent li xiula en les orelles passant a ratxes, blegantli las amples alas del barret de palla fortament estacat, ab una beta negra desota les barres y portantli'l só del aspre refrech de les fulles mortes, esquinsades, del assedegat blat de moro que's pert en les feixes vehines.

Sovint reposa; bufa esdernegat, lo rostoll cruix a sa petjada, s'arregla les mánigues de la camisa mal arrebossades arrán de colze; s'enjega ab forsa una escupinada al palmell de la ma, que's frega seguidament ab l'altre, engrapa'l brunyit mánech de l'eyna y ab las dents closas, la cara contreta, aixeca la fanga ben enlayre y mitj barbotejant quelcom, ple de rabia a plom la venta, nirviós, irat, ab tota la seva ánima, contra aquell tapás—mal llamp t'esberli!—endurit y compacte: las puntas tot just s'aguantan un xich en aquella mena d'atapahiment de rochs enfexegats..... y s'hi apuntala ab un peu, pitjant desesperadament per endinsar las puas que's brunyeixen al frech de la terra y lluhen al raitj del sol, enlluernant-lo..... y apreta fort la espardenya y sacseja'l manech..... y s'hi apuntala ab lo pit carreganthi tot lo pes del seu cos y..... volteja un pom d'aquella terra, magre, aixuta, escolada.....

Soptadament se para. Pel camí fondo, arran mateix de la feixa apareix la bandera, de domás vert, de la confraria, onejant amplament, sorollosament, violentant la barra que's branda, y's decanta a la tibantor del drap que s'infla, y's cargola ab fort petament de roba sacsejada..... Després apareixen tres homes esforsantse en aguantarla, tibant los cordons, cercant l'equilibri..... y seguidament tota la professó de pregaries.

Bona part de camí l'han fet a recés dels marges però al comensar la costa del collet es imposible avensar ab ordre; han ajegut la bandera, y com una cosa morta, se l'han carregada a la espatlla, lo Santet daurat del cim, al devant, penetrant les ratxes furientes..... y fan vía cap amunt corbats, ab lo cap de gayrell y acotat, apagats los ciris, arrapentse estretament, los administradors, los pesants gambetos; apinyantse tots al volt dels portants del tabernacle a quin peu camina, esbofegant, lo Sr. Rector, que lluyta ab l'embalum de la vestimenta, aturant ab una ma'l boneto y ab l'altre, tot apretantse l'llibre al pit, s'aguanta'ls plechs de l'ample capa de cerimonia: y un llarch seguici de dones, velles y joves, confosament barrejades, que s'ajoquen, s'estalonen, empasseguen, amparantse les caputxes, y apretantse les fandilles que'l vent estarrufa o las hi encarta per les cames deturant los passos ab son regolfar, enjogassat, pel mitj de les robes voladisses..... y al cap d'aquella filera negrosa sobrehix la lluentor del tabernacle brandant y descentrantse demunt las espatllas de quatre portants seguint ab ses batzegades l'indecís trepitx, y comunicantse'ls soptats moviments a la estatua de S. Sebastiá de jovenívoles formas d'Apol ab un bras enlayre estacat al arbre, los ulls fits en lo cel, la sajeta a les costelles, passejant tota la grandiositat de sa mort per aquells camps sense vida.

L'home de la fanga, ganyonament, s'ha llevat lo barret: segueix ab esguart esmortuhit la professó que ab gran esfors ha travessat lo collet y comensa a perdres en la pendent del terror oposat; guayta'l Sant que s'allunya, ab sos mohiments encarquerats, gira'ls ulls a la intensa blavor d'aquell espay lluminós, sense una broma, y..... se lliga'l barret, s'escup las mans y torna a empunyar l'eyna.

Nostre pa de cada día

Es l'hora de dols esllanguiment en que a les acaballes del Setembre'l cel esblaymat pel deix del darrer raig del sol ponent, reflecta sa lluhissor pàlida en la tranquila superfície dels ayguamolls y bassots de la vora del riu. Poch a poch s'estenen les ombres, esborrant la silueta de les montanyes llunyanes, invadint la vall ahont s'escalonan restobles y quintana ab rostolls, verdejants de trapadella, a punt de guret; fexes ab la terra remoguda qu'ha covat les trumfes o aguantant encara, com estaques plantades, les resseques canyoques de blat de moro; les vaques lentament pasturen les vorades dels conreus arranant lo raday de les margeres y al só melangiós, intermitent, de les esquelles, van acostantse, calmoses, cap a la llissa: la carreta pesanta y matussera fa'l derrer camí atiburrada ab la tardanería y al temps que's van perdent los remors de son fustam, cruxint a les sotragades, se desperta arreu la borinor d'insectes, la fressa soptil; lo fregadís vasclant ab só llunyá de xarrich de llima que va crexent... crexent... fins arribar a son plé, ab aquell bronzit macís y sostingut de cada vesprada.

* * *

Es ben fosch quan descarregan la carreta: les trumfes, a la porxada; aconduhit lo blat de moro en pilans y penjoys; la parella establada, les eynes arreconades... y tots d'un a un van fent cap a la cuyna, capolats, amarats de suhor, espitregats y mal garbits, arrossegant los pesants esclops pels esmolats grahons, brunyits a trossos, fent retrunyir lo trespol ab son trepitx fexuch, blincantse com si'ls manqués la forsa als genolls... s'encaixen pels recons mitx recolzantse, guaytan, glatons, ab esguart de bes-

tiola afamada, la olla fumejanta que la dóna despenja de les lleves dels clamástechs. Tenen gana.

Ella aboca les trumfes a una gran cassolassa y comensa a pastarles xafantles seguidament ab la llosa, amorosintles ab l'adob de quatre miserables rostes. Ells s'atansen pausadament al escudeller, arrepleguen plat soper de terrisa vernissada, vermellova, ab vius d'ocre y la cullera de boix gastada y grexosa que fregan pel dret y revés en lo cuxot de les calses y comensan a llosar atapahint lo plat fins a dexarlo curull, pitjant fort la vianda y fregant la cullera pel cayre... y se'n tornan a sos llochs asseyentse ab positures incómodes, arrambantse d'un modo inverossímil, com dexats estar per una má invisible; l'oncle, l'conco, d'esguart de cretí, s'apuntala al banch dels cantis y topa ab les barrombes cada cop que, descrivint un gran círculo, alsa'l bras ab la cullera plena; un mosso, mitx assegut demunt d'un gros boscall, de tanells punxents, del pilot de la llenya's remena ab dificultat per no esgardissarse ab les argelagues; un altre's recolza al cantell de la porta; lo vell, l'amo, s'aseu, tot just apuntat, al banch escó. Tots aguanten lo plat ab la punta del dits fentlo voltar ab trassa, esfonzen la punta de la cullera resseguint les vores y menjan ab fruició badant tota la boca y acotant lo cap a cada cullerada, bufant y escaldufantse.

La claror oscilant del llumet d'oli penjat al brancal de l'escó, estampa a les negres parets unes ombres xaparres que's mouen suaument, tremoloses... sols se sent algun qu'altre cruxit del foch que s'acaba y'l soroll apagat de la llenga al espetegar, confosament, remenant la pastosa fari-nassa per la boca... y exint d'un plat, l'altre, s'allarga aquell apat savorós, patriarcal, ab qualque mossada de pa de segle, ressecat y negre, de flayre agrosa, fins a esser tips, revinguts; l'una suada ha atrapat a l'altra. De tant en tant, una soptada contracció'ls sacseja'l ventre y muntant per la post del pit se'ls hi detura en la gargamella. Sos rostres bruns y terrosos prenen un aspecte de felicitat immensa y ferrenys, soferts, pacients, sense desitjos, gaudexen una estona de repós, dols, amorosit pel goig de la esperansa d'un'altra diada plena de suor de cap a cap.

Un a un alsan lo canti xich d'aram, bonyegut y ronyós ab claps de lluhentor; després cargolan, graponers, un cigarret de fulla d'Andorra, forfollan en la butxaca de l'armilla o en un replech de la faxa, treuen un rebrech de mistos de cartró qu'encenen fregant ab l'unglot del dit gros

y torcen la boca y clouen los ulls, xuclen fortament y empudeguen la cuyna d'un tuf humit... y'l fum voleya,'s cargola, s'esvaheix y ells van ensopintse al só del xapoteix de la terrissa qu'ella remena per l'ayguera... se quedan quiets, badallen sorollosament, persignantse la boca; l'esguart se'ls fa incert, ensopit, entelat, enterbolintse per moments y caparrejen ab les parpelles pesantes... tenen son.

* * *

En la llista sonan les esquelles; se sent la veu del rabadá que baladreja, havéntseles ab una vaca esferehida que no vol entrar a la cort.

L'amo barboteja sorrut:—Aquest baylet cada día *tanca* més d'hora! —y se'n va escala avall per aconduhir lo bestiar.

De sopte entra un xaval escoturit, cara vermell, més ros qu'una gabella, d'ullassos clars y vius, lo barretinot de gayrell, calses de vellut, brusa negra, curta, y sabates clavetejades, espitregat, mostrant encara blancors rosades d'infantó, y un garrot de frexa d'allisats tanells dessota'l bras; forfolla una estona per la pitrera y treu un grapat de rossinyols y cama-séchs que tira damunt la taula; se llosa un plat de trumfes, que's menja a peu dret apretantsel al pit ab la má esquerra, escura cassola y llosa, se llesca un tros de pá, besonya, trapasser per tot arreu y... entra'l vell, barboteja quelcom que's compren qu'es l'hora del rosari, perque mandrosament se persignen tot llevantse les barretines, fentles lliscar pel clatell fins a dexarles damunt de la espatlla, y ensomniats, automátichs, mastegant les paraules, resen d'esma, com d'esma han feynejat tot lo sant día, desgranen un llarch enfilall de Pare nostres, y gayrebé adormits, arrossegant los peus y topant pels cayres de les portes, menats per l'instint, s'entaforan cadascú a son forat y jeuen sense fruició, dormen sense somniar.

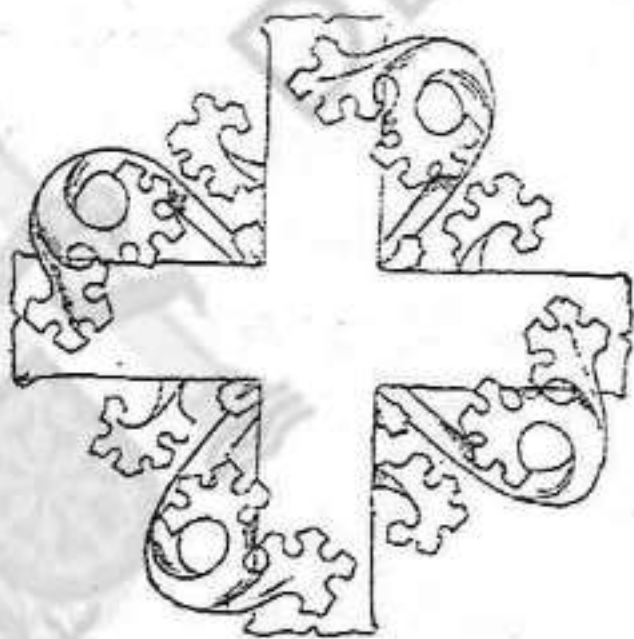
Avuy han arreplegat l'últim brassat de tardanería: demá, primer día de guret.

* * *

Al defora segueix brunzent y constant lo fresseig de bestioles, acompanyat ab lo rondineig del riu, que s'escorra mansament, axamplantse en la resclosa y llentsantse en lo gorg, entre escumalls y argentada polsina; bona part d'aigua s'esmuny cap a la cequia que travessa fatalment pel

mitx dels conreus, avall, fins al saltant de la turbina, allà, al bell cap de la fàbrica, quins sorolls estridents, dringar de ferramenta, traqueteig de fustam, se barreja brutal, interrompent la sagrada harmonía de Natura, mentres les arrengherades y polsoses vidrieres de la quadra baxa, vessan un doll de llum rogenca, escorcollant ab sos raigs, atrevits, sacrílechs, los misteriosos recons de la verneda.

M. DURÁN Y DURÁN

Lo cant del llaurador

*La ma al mantí del arada,
per dins l'ample sementer
llaura'l jove pareyer
cantant ab llarga tonada.*

*Lo sementer es desert
sense mata ni espessura,
dins el cor de la planura
hont l'aire y la veu se pert.*

*Allá'l sembrador hi llansa
el bon blat de la llevô;
pero no's sab sa cansó
es de pena ó d'esperansa.*

*Bona cullita tindrà
si'l temps de l'any be venia,
mes si'l cel pluja no envia
fins la llevor se perdrà.*

*Lo parell du de remolch
la rella mitj embossada,
que lluu à cada girada
demunt el crestall del solch.*

*Gisca'l jou, passa'l parell,
y axeca'l vol la titina
que cerca'ls cuquets qu'afina
pe'l terrer de call vermell.*

*Passa'l dia, y l'altre dia,
y el pagés, de sol á sol
llaura'l sementer, tot sol,
ab sa veu per companyia.*

*No es lo cant del segador
qu'alegres veus repetexen;
sense un eco s'esbargexen
les notes del llaurador.*

*Y es tan bella sa tonada,
que desperta dins mon pit
sentiment indefinit,
com de bonesa ignorada.*

*D'esperances y recorts
aquest cant fon l'harmonia,
y en ella lo cor destría
sos ideals, jamay morts.*

*Llavors, d'un ram de dolzor
sent al cor la pluja blana
qu'à poch poch se perd, llunyana,
com lo cant del llaurador.*

MARÍA ANTONIA SALVA

Les bodes de la Marieta

Sí Jaume sí, tan sols de pensarhi, gairebé faria plorar! Jo no soch dels mes plora-miques ni dels mes aixuts, lo que t'asseguro es qu'el pobre Ramon va ferme molta llástima y quan hi penso el cor se'm torna xich, xich com una nou. Deu fer cosa d'un mes y mitx, día més día menys qu'el Cisteller y la Pona van contractar el casament dels seus fills. Per ells, axó volía dir casar la vinya vella ab els bancats grans del Cisteller. Si aquest hagués sigut viudo, pot ser may s'haurien casat la Marieta y el Ramonet, ja s'ho haurien arreglat ells dos. Mal es que la dona del Cisteller, tot fent la piu piu, te mes vida que l'agram y es *capassa* d'enterrarlos a tots. Si la María y el Ramon s'haguessin casat, perque criatures y tot es duyen molta afició, al menys haurien tardat cinch o sis anys més, perque, ahont s'es vist casar una nena de deu anys ab un bailet de catorze, tot per la deria d'engrandir y quadrejar un tros de terra?—Lo esser criatures, els ha perdut a tots.—Es varen fer les bodes; a mí, 'm varen llogar perque toqués el floviol a l'era, y vinga ballar, riure y beure. Tot anava com una seda.—Les ballades varen comensar per ballades de nens; fadrins y fadrines no s'atreviren a sarauejar fins qu'el senyor Vicari va empenyer el Joseph y la Tresona que fa més d'un any qu'estan promesos y s'engulien ab la vista l'un a l'altre. Allavors els grans s'hi van posar de debó; jo m'entretenia en floviolejar tan depressa y tan be com sabia, les noyes donaven cada giravol de faldilles qu'hauría ventat mitja quartera y els jovens cridaven per animarse no dexant sossego al porró de la mistela. Els nens axurriats per l'embestida, van arracerarse a la masía per fer una partida de *cuch á amagar*. El Ramon y la Marieta també n'eren; s'hi valía per tot, desde dalt de les golfes fins al celler.—Si a l'era hi havia

enrenou, no n'hi havia menys dins la casa.—Al cap de mitj' hora que jugaven, el nuvi va preguntar per la nuvia, que no's veyia, y els borde-gassos vinga riurer y les nenes pessigarse tot fentse l'ullet.—Cércala, cercala be, pot ser que s'hagi amagat a la cambra de demunt del portal.—Com més el Ramonet es despacientava mes gust trovaren en ferlo en-rabiar.—Va passar temps, el sol se n'anava a la posta, temps ha qu'el meu floviol no se sentia y la gent s'en tornaven cap al poble.—La may-nada, perdudes les ganes de jugar, preguntava ansiosa per la Marieta. El Ramon, ajudat d'el Cisteller, va etjegar la mola per buidar la bassa del molí tement una desgracia; la cridaren fort, desesperadament, per tot arreu, y ningú va respondre. Per més que varen fer y desfer no la tro-varen. ¡Quina nit de bodes pe'l pobre Ramonet! Semblave qu'es tornés boig; jo que vaig quedarmhi, no ho hauria dit may qu'un xich de catorze anys sapigués d'estimar com ell estimava!—Va rondar pels voltants de la masia, va escorcollarho tot, tot, lo mateix aquella nit que l'endemá y l'altre. ¡De Marieta? mateix que si s'hagués fos!

Esperat una mica; veig que ve'l Quelu y aquest, si no li fessin ser, may vos en parlaria de'ls seus deutes. ¡Quelu, Quelu, aquest sach de trum-fos descarregueulo a casa, y veyeu de durmen un altre per fer las paus! L'any passat vos ho vaig dexar passar per respecte a la cullita, enguany qu'al menys vos han donat a vint per una, no teniu excusa.—El Quelu malhumorat, tocava'l burriquet protestant de que'l sach era massa plé.—Be home be, no havém pas de mirar tan prim, quan me dugueu l'altre feu la mesura xica.—¡Y la Marieta, va fer el Jaume, que ja l'han trovada?—Be massa, que l'han trovada! Jugant a cuch, va amagarse dins d'una caixa que jeu arreconada dalt de les golfes. Remenantse per allí dintre, se li van volcar un feix de saques plenes de grá que hi havia al darrera, y que van colgar la caixa. No la varen poguer trovar fins al cap de dies, quant la farum va senyalarlos ahont s'estava. ¡Pobra Marieta, era una caixa de nuvis de l'antigor, aquella caixa!...—Deixém anar a descarregar el Quelu, sino encare fora capás de passar de llarch per devant de casa.

A. DE RIQUER

Portant el combregar

Nit de fosca

I

*¡Jesús, quina basarda!
sens llum, ayre y remor
la terra sembla'l caos
als peus del Criador.*

—

*No's veu ni un cim de serra,
no's veu ni un pich d'estel,
com si no hi fos la terra,
com si no hi fos lo cel.*

—

*Sortint de la Parroquia
l'escolanet y jo
semblèm los primers homes
que veu la creació.*

—

*Lo trinch de la llanterna
ressona espays enllá,
y al peu de cada porta
s'hi posa un llumet cla.*

—

*A cada batallada
surt nova resplandó,
com si fos un nou «fiat»
del Deu que porto jo.*

—

*Y al brill de la llanterna
que mou l'escolanet
s'oviran les ossades
dels arbres, morts de fret.*

—

*De sopte s'obra un barri
ab gent y llums pel vol,
com un esqueix d'aurora
que está esperant al sol.*

—

*Y al fons d'aquella casa
lo malalt en son llit
veu clarejar lo día
al cor de mitja nit.*

—

*Quan he surtit de nou de la masia
acompanyat dels jayos y donzelles,
¡Jesús, quina alegria!
lo cim dels ametllers de nou floria
ab flors de llums d'estrelles.*

II

*¡Ditxós ell! ¡quanta inocencia
pobre infant!
Veyentme surtir depressa
ab el combregá entre mans,*

— L. —

me deya, seguint darrera:
—¡Manetes...! ¿teniu un Sant?

III

*Per combregar l'hereu d'una masia,
del temple parroquial un xich llunyera,
vora la Rectoria
lo mosso m'esperava ab la somera.
Y assentantme, ab Jesús, d'una gambada,
damunt del animal,
pensant ab la diada
del Ram, me varetx dir: ¿altre vegada
voleu fe avuy entrada triomjal
sols per aconsolar un trist malalt?*

IV

*Tots han celebrat la Pasqua
mos parroquians, fora un vell
que està morint de miseria
en lo racer d'un paller.
Li he portat, entre mos brassos,
l'Aliment dels aliments,
l'Anyell que per ell moria
en la Creu, ahir mateix.
Quan l'ha tingut en sa boca
sa cara y ulls s'han encés,
de tan saciat s'adormia,
s'adormia eternament...*

V

*Com un pa d'or dintre d'un forn, ponias
lo sol morent darrera d'un serrat,
vermell, boyrós, com ull que'l plor entela,*

trametent l'últim raig de sa celistia
a un malalt, que com ell, anava a pondrers
derrera'ls murs que enclouhen lo misteri,
l'eternitat...

L'últim esquix de sol brillá en la cambra
per entre'ls vius d'un porticó entornat;
brillá y morí, mentres cantant el Gloria
jo li anava pujant lo Pa de Vida,
l'Estrella del Orient que no's pon may.

ANGEL GARRIGA BOIXADER, PBRE.

Rector.

Eridon y Amina

Pastorel·la en un acte y en vers

(Goethe)—Traducció de J. Maragall

Personatjes: Agleya. — Amina. — Eridon. — Lamon

PRIMERA ESCENA

AGLEYA Y AMINA están a un costat trenant garlandas. Entra LAMON ab una cistella de flors, y posantlas en terra diu:

LAM. Te porto aquí mes flors ¡y de colors ben bells!

AGL. ¿Me portas roses?

LAM. No; per tú no més clavells:
la rosa es per l'Amina, la sola del rosé;
entre uns cabells ben negres la rosa hi cau molt bé.

AGL. Jo penso sols en tú, mes tú no ho agraeixes.

LAM. Tant temps qu'ens estimém ¡y encare no'm coneixes?
Jo sé segurament que'm vols a mí tot sol
y tú sabs que'l meu cor a cap més altra vol.
Donchs are ¿per qué fás la esquerpa y neguitosa?
¿Per qué no pots sofrir qu'a un altra trobi hermosa?
Jo no t'en privo pas de dir d'altre donzell
que'l trobas aixerit o bé que'l trobas bell;
jo no'n soch de gelós.

AGL. Ni jo tampoch desd'ara:
perque estém tants a tants. Jo bé faig bona cara

a l'un y l'altre; y tú, quant no'm tens al devant
bé tiras amorettes a les del teu voltant.

Donchs resti el cor fidel, la rialla permessa,
y ens farà mes constants un xich de lleugeresa.
Lo ser gelosa, a mí m'escau menys qu'a ningú;
Amina, tú t'en rius; digas ¿qué pensas tú?

AMI. ¿Qué vols que pensi...?

AGL. Ay! mon goig te deu dar pena.

AMI. Per qué?

AGL. Perque, a nosaltres, l'amor s'ens asserena
tot seguit qu'ens parlém, rient y follejant...
y el teu torment comença quant s'acosta l'aymant.
Jo no he vist may un home de mena mes estranya.
Tú't pensas que t'estima; mes jo crech que t'enganya.
Ell lo que vol es sempre tení algú sotapeu,
y en tú, no una estimada, sols una esclava hi veu.

AMI. Be'm creu sovint.

AGL. Oh! sí, per mes y mes manarte:

de tot has de fugir, de tot has d'amagarte.
Aquell poder que'l cel en nostres ulls posá
de veure a n'el ayman y ferlo agenollá,
tú l'has rendit a n'ell, y't tens per prou ditxosa
si't mira amablement... La boca desdenyosa
les celles sempre juntes, sempre arrugat el front
la vista esgarriada... ¡es bell com hi ha mon!
Y'l trobas sempre axís passant mil amargures
fins que l'has amansit a copia de postures!

AMI. Creu que no es pas a dretes que's mostra ab tal posat...

¡Tú no'l coneixes prou! ¡tú may l'has estimat!
Un malhumor estrany li enterboleix la vida
y ens fá a abdós malhaurats; pro mira, desseguida
que'm veu al seu devant y sent el meu amor
se li ablaneix el rostre, y fuig el malhumor.

AGL. Cert qu'ha de sé un gran gust; pero jo m'en passaría.

Ell no't deixa fruir cap mes goig ni alegría.
Tú per ballá't daleixes ¿oy qu'es un plaer ben bell?

Mes ell fuig de las danses, y has de fugirne ab ell.
Si mira de reull tot lo que tú desitjas,
si fins está gelós de l'herba que trepitjas,
y a un aucellet qu'amoixis ja'l mira rabiós
¿cóm vols que no se't mostri cent cops mes neguitós
quant veu qu'un altre't pren pel bras y la cintura
ballant, y a cau d'orella amors potsé't murmura?

AMI. ¡No sigas tant injusta! Molt bé que li vaig dir
d'aná a festa ab vosaltres y m'ha deixat venir.

AGL. Pro no hi estás a gust.

AMI. ¿Per qué?

AGL. Ell no s'acosta.

AMI. Es qu'el ball no li plau.

AGL. No ho creguis, ho fá a posta;
t'espera de retorn per dirte rihent, retret:

—¿Ja t'has divertit força?— Sí, força.—Molt ben fet
deveu haver ballat, sense ni temps d'asséureus,
y ab bons balladors ¿oy? M'hauría agradat véureus.
¿Qué li has donat en paga al teu gentil donzell?—

AMI. (*Rihent*).

¡Encare'm farás riure! ¡Ho dius lo mateix qu'ell!
(*A Lamón*). Dom mes flors.

LAM. Mira, té.

AMI. Donchs jo n'estich contenta
de que estigui gelós de tot lo que's presenta;
senyal de que m'estima si está gelós de mí
y axó me rescabala de lo que'm fá patí.

AGL. Ay! filla! donchs ja't planyo: el teu mal no té cura
perque t'en aconhortes y el tens per gran ventura.
Jugas ab les cadenes cantant...

AMI. ¿Qué tens un llás
per nuar la garlanda?

AGL. (*A Lamón*). Escolta, tú'l tindrás;
aquell que'm vas servir de la dança florida.

LAM. ¿Vols que te'l porti?

AGL. Sí. Pro torna desseguida. (*Lamon s'en vá*).

SEGONA ESCENA

AGLEYA Y AMINA

AMI. Dels presents de l'aymada sembla no fern gran cas.

AGL. Hi es poch mirat, y creume que axó a mí no'm plau pas.

Un cor qu'es ben fidel, aquestas petiteses
d'amor, ha d'estimarlas mes que no pas grandeses,
pro, creume, bona amiga, qu'es mes xich sofriment
un amor massa tebi qu'un amor massa ardent.
Bé plau ser contemplada com entre aymants s'estila,
pro plau també en l'amor poder viure tranquila.

AMI. Jo ab l'aymador m'avinch y el cor cap altre en vol;
bé es cert que'm fá penar, mes plany també el meu dol
quant vé enutjat a mí y'm comença a rependre
me cal dir sols un mot, una paraula tendre,
per véurel desseguida mudat y penedit;
y si veu que jo ploro, plora als meus peus rendit
y'm demana perdó fins que'm mira somriure.

AGL. ¿Y tú'l perdonas?

AMI. Sempre.

AGL. Bé, vaja, aixó no es viure;
has de passar la pena y has de doná el perdó.
Pots dir qu'amor pateixes, mes que'l frueixes, no.

AMI. ¿Qué hi faré?

AGL. ¿Qué hi farás? Donchs jo ho acabaría,
y ben depressa.

AMI. ¿Cóm?

AGL. Escolta, y després tría.

Tot el patir que fás, tot el seu malhumor
¿sabs de qué vé?

AMI. No, digas.

AGL. Li mostras massa amor.

AMI. Jo crech qu'amor sols pot ab altre amor adirse.

- AGL. Oh! cá! móstrat esquerpa y el veurás ablanirse.
Proba de contradirlo, no'l deixis tant en pau,
al home li cal lluyta, lo fácil li desplau;
are ell no mes vé a véuret quant vol matá una estona;
té tant segur l'amor que ja ni s'en adona.
Cap rival l'inquieta ni tem res de ningú
donchs sab que tú l'estimas molt mes que no ell a tú,
gaudeix la benhaurança del amor massa plena;
com may el fas penar, ell s'ha de dar la pena.
Ell veu que tú no estimas a ningú mes al mon
y s'inventa fantasmes de rivals que no hi son:
donchs móstrali que d'ell també t'en passarias:
el veurás fet un foll, pro será per pochs días:
molt mes qu'are d'un bés farà cas d'un somrís,
y aixís que tinga por será un home felís.
- AMI. Podria molt ben ser, mes jo no só pas bona
per tot axó que dius.
- AGL. De poch t'espantas, dona.
No'n farém res de tú. Mira qui vé.
- AMI. Ay! ell!
- AGL. ¿Veus? Ja tremolas tota, y't va'l cor... ¡quin tropell!
Ja mudes els colors, ja ni sabs lo que't passa
no mes perque ell s'acosta. ¿Qué no ho veus qu'axó es massa?
L'has d'esperar tranquila, l'has de rebre ab fredor.
- AMI. Ves! déixam estar, deixam; sols ne sé un d'amor!

TERCERA ESCENA

ERIDON *vá caminant poc a poc y ab els brassos plegats.* AMINA *s'aixeca y vá corrents a rébrel.* AGLEYA *segueix ab la seva feyna.*

- AMI. *(Agafantli les mans).* Ay! el meu Eridon!
- ERID. *(Li besa la mà).* Amina...
- AGL. *(Apart).* ¡Mel melada...!
- AMI. ¡Quina flor mes hermosa! digas ¿qui te l'ha dada?
- ERID. L'aymía. Oyl que ho es, la meva, ben segú!
- AMI. Si que l'has ben servada!
- ERID. Tot lo que'm ve de tú
jo ho servo bé. ¿Y las meas?
- AMI. *(Mostrantli la garlanda).* Mira si soch trassosa;
las lluhiré en la festa.
- ERID. ¡Si qu'estarás hermosa!
las noyas ab enveja, ab foch els aymadós
te mirarán.
- AGL. Haurías d'estarne tot joyós
de tenirla ben teva, ab tants que la rodejen.
- ERID. Jo no puch ser ditxós quan n'hi há que m'envejen.
- AGL. No pots perque no vols; massa la sabs fidel.
- ERID. *(A Amina).*
Oh! parlém de la festa ¿vindrà també en Destel?
- AGL. ¡Ja ho crech! Per res del mon va dir que hi mancaría.
- ERID. *(A Amina).* Y tú ¿qui triarás per ballador, l'aymía?
(A Agleya). Agleya, fes que balli ab qui ella vulga bé.
- AMI. Si no vens tú a la dança, axó no podrá ser.
- AGL. Ja comensém ¡quin home! bé fora cosa nova...
sempre martiritzantla ¡no sé quin gust hi troba!
(A Eridon). Si't pensas que t'enganya no li sigas aymant
mes si't creus que t'estima ¡no l'atormentis tant!
- ERID. No l'atormento.
- AGL. Ah! no? es per darli alegría

- que no la deixas viure venintli nit y día
ab la cansó enfadosa d'uns gelos perque sí?
- ERID. ¿Pro tú n'estás segura que sols m'estima a mí?
- AMI. ¿Cóm pots dubtarne tú?
- ERID. ¿Y com no m'haig d'ofendre
si veig que't prenen flors y te las deixas pendre?
¿si veig que't donan llassos y tú acceptas el dó?
- AMI. Ay! Eridon, escolta!
- ERID. ¿Qué dius? ¿no tinch rahó?
¿y en paga tú qu'has dat? Un bés potser, perjura!
- AMI. Ay! amor meu, y tú...!
- AGL. ¡Calla, que res l'atura!
Lo qu'are vas a dirli cent cops ja li has dit
ab probes y mes probes; ¿de qué li ha servit?
encare qu'are hi tornis, y't cregui com solía,
demá't vindrá gelós igual qu'el primer día.
- ERID. Y ab rahó.
- AMI. ¿Com pot ésser? ¿Tú creus tenir rahó
de jutjar a l'aymada per infidel?
- ERID. ¿Jo? ¿No!
¿No vull! ¿No!
- AMI. ¿Per ventura, ab mots o ab mirades
t'he donat el perquè?
- ERID. Oh! sí! moltes vegades.
- AMI. ¿Jo, infidel? ¿jo? ¿quan?
- ERID. May! y axó es el meu torment;
ni un cop peques per falsa, mil cops per imprudent;
lo que per mí es gran dol, per tú es cosa lleugera,
lo qu'an a tú't fá riure a n'a mí'm desespera.
- AGL. Mes si ella ho pren axís, a tú ¿quin mal te fá?
- ERID. Molt gran: ni tú ni ella vos el podeu pensá.
- AGL. A fé que d'amorettes n'es sempre ben escassa.
- ERID. Prou per no sé infidel, pro per fidel no massa.
- AGL. Com tú ets estimat d'ella creume qu'ho son ben pochs.
- ERID. Mes tant com a mí, estima les festes, balls y jochs.
- AGL. ¿Ni axó pots sofrir? Doncs que t'estimi ton avia!

- AMI. Calla, Aglèya. Eridon, enfrena aquesta rabia
pregunta als amics nostres com te tinch en esment;
fins quan parlant ab altres rihem lleugerament
respondrán quantas voltas en mitj la lleugeresa
«¿qué deu fer l'Eridon?» he dit tota corpresa.
Si no'm vols creure, vina avuy a festa ab mí
y'm posarás a proba; veyám que podrás dí?
no mes ballaré ab tú, y no faré dos passos
sino de la ma teva, sino dintre els teus brassos;
ni d'un esguart que dongui te m'en podrás queixar.
- ERID. El vencer's una estona no vol pas dí estimar.
- AGL. ¿No ho veus are com plora? ¿no es per tú solzament?
Vaja, no m'ho pensava que fossis tant dolent!
ets un home llunátich, sols goses quant té dols;
de res no t'acontentes y quan mes tens mes vols;
ets orgullós de mena, goig d'altri t'angunía
y't creus que lluny de tú no hi há d'havé alegría.
Ets un home aborrible, variable y estrany
ni pot l'amor conmóuret, ni't pot conmoure'l plany;
jo qu'estimo a l'Amina, d'ella vull separarte
perque si es dol fugirte mes dol es estimarte.
- AMI. ¿Per qué el meu cor no's muda? ¿per qué l'estimo tant?
- ERID. (*Després d'una pausa s'acosta temerosament á Amina y li
diu, agafantli la mà*):
Amina, aymada mía, ¿perdonas a l'aymant?
- AMI. Bé prou qu'ho sabs de sempre que no só rencorosa.
- ERID. Als teus peus m'agenollo, criatura generosa.
- AMI. Aixecat, Eridon.
- AGL. No feu tants compliments
sino d'aquí a una estona tornarán els mals vents.
- ERID. L'empenta de l'amor reneix y no s'atura.
- AGL. Pro si no fos tant forta sería mes segura.
Estimeuse ab mes calma, de l'un vé l'altre excés.
- ERID. Perdona aquesta volta, no hi tornaré may més.
- AMI. Ves a cullirme flors per les garlandes meves:
me farán mes hermosa venint de les mans teves.

ERID. Pro ja tens una rosa.

AMI. Me l'ha dada en Lamon

¿oy que m'escau?

ERID. (*Ressentit*). Moltíssim.

AMI. Pro mira, te la donch

perque no estigas trist.

ERID. (*La pren y li besa la mà*). T'en duré de mes bellas.

(*S'en va*).

MINISTERIO
DE CULTURA

QUARTA ESCENA

AMINA Y AGLEYA, *després* LAMON

AGL. Darrera d'aquest home hi perdrás bous y esquelles;
com mes coses li donguis, mes t'en demanará
fins lo que mes estimis al últim te pendrá.

AMI. Mentres no perdi a n'ell cap cosa m'es preuada.

AGL. Ja's coneix que fá poch qu'estás enamorada;
novella aymada el cor dona al aymant sancé,
y cuan no pensa ab ell no pensa pas ab ré.
Es igual que llegint d'amor fingida historia:
tot es fidelitat entre els aymants, tot gloria,
als peus de l'estimada, es anyell l'aymadó,
pro cuan combat per ella es brau com un lleó.
Axó'ns gira'l cervell, voldríam desseguida
un aymant qu'ens salvés tres cops al jorn la vida.
Llegím sempre afanyoses per somiar després
y estant enamorades trenta vegades mes,
sembla que'ns hi trobém ab tot alló; pro un día
veyém qu'amor tan ferm, no es amor, bojería.

AMI. El meu no es pas axís.

AGL. Si un está ben malalt
sol dir sempre a n'el metje: «A mí res me fá mal»
pro ¿qui se'l creu? Ningú. Aquells qu'en guarda el tenen
li fan pendre els remeys... y a tú també't convenen.

AMI. ¿Qué soch cap criatura per dirme tot axó?

AGL. Estimas...

AMI. Tú també.

AGL. Donchs estima com jo
atempera l'amor que tant y tant t'enfila:
se pot estimar molt y estar per'xó tranquila.

LAM. (*A Amina*). Vetaquí el llás.

AMI. Molt bé.

AGL. ¿Com es qu'has tardat tant?

LAM. Hi trovat a la Clori aquí dalt al girant
y ab flors li he guarnit bellament la payola.

AGL. ¿Y que t'ha dat?

LAM. No res; una besada sola;
serviu a una donzella tant bé com ne sabeu
y un bés o dos o quatre es tot lo qu'en traureu.

AMI. (*Mostrant la corona ab el llàs*). ¿Está bé axis?

AGL. Sí, dóna...
(Li emproba, seguint la conversa ab Lamon).
Avuy, força alegríal!

LAM. Avuy gran llibertat, perque si un s'angunia
pensant a cada cosa lo qu'en dirá l'aymant,
lo qu'en dirá l'aymada, tot s'en vá al botavant.

AGL. Ja tens rahó.

LAM. Y es clar!

AGL. (*A Amina*). Asséntat, que t'enflori.
(Li posa les flors al cap y segueix dient a Lamón).
Are dónam el bes que t'ha donat la Clori.

LAM. De bona gana. Té. (*Li fá un petó*).

AMI. Me feu riure, ben cert.

AGL. Tú y l'Eridon axis tindriau goig complert.

AMI. Jo no ho vull que per ell altra siga besada.

LAM. ¿Hont es la rosa?

AGL. Oh!, ella l'hi ha donada
per bon conhort.

AMI. En prenda del meu perdó segú.

LAM. Tú'l perdones a n'ell, ell te perdona a tú
y axis passeu el temps, plantant, desplantant cara.

AGL. ¿Veus? ja están. (*Per les flors*).

LAM. Oy que bé.

AMI. Les flors voldria ara
qu'ha de dur l'Eridon.

AGL. El pots esperá aquí
vaig a posarm bonica. Tú, Lamon, vina ab mí.
Te dexarém soleta; pro torno desseguida.

REPTENEDÉ A LA BIBLIOTECA DE
EL MUSEO NACIONAL DE HISTORIA

QUINTA ESCENA

AMINA, *després* ERIDON

AMI. ¡Com s'estiman tots dos, tant en pau, axó es vida!
prou que'm plauría a mí tenirlo a n'ell content
y viure jo ditxosa aymantnos suaument.
No hagués sigut jo tant humil y obedienta
ell viuría felís, jo viuría contenta;
mes si ara jo provava de vénçel ab fredó
ell ¡com se posaría! pensarho ja'm fa pó.
Axís que'l veig irat tremolo en sa presencia;
no tinch cor de fugir, ni per la violencia.
Mes jo ho haig de probar: pel cor ell m'ha vensut
Doncs per véurel a n'ell avuy el cor m'ajut;
avuy es l'ocasió de probarho, ¡ara es l'hora!
Veig que vé cap aquí; comensém: ¡pit y fora!

ERID. (*Donantli flors*).

No son gayre boniques: el pom he hagut de fé
depressa. ¿M'ho perdones?

AMI. Venint de tú, están bé.

ERID. Las que en Destel va péndret prou eran més badades.

AMI. (*Posántselas al pit*).

Aquestas, t'ho asseguro, serán aquí reservades.

Aquí hont tú regnes será llur test milló.

ERID. Pro ¿hi estarán segures?

AMI. ¿Y pots duptarho?

ERID. Nó.

Jo no dupto de tú; jo sento sols una temença
donchs sé qu'un cor fidel ben fácilmente se llença
a danses y follies y a tot festós trahut,
y pert lo qu'altrement no hauría may perdut.
Jo sé, qu'estich segur, qu'en mitj de jocs y danses
sovint pensas en mí; pro axís que t'hi atanses,

aquet reculliment qu'a mí'm té enamorat
lo perts en mitj d'aquella usada llibertat.

Per riure, l'esguart teu en l'un o l'altre's posa,
mes el qui't va mirant se pensa un altre cosa.

AMI. ¿Qué hi fa si no es vritat? vingués lo que vingués
tú sempre'm tens el cor; donchs, digas ¿qué vols més?
Rient pots esperar á que'ls galans se llessin
pensantse...

ERID. No! es que jo no ho vull ni que s'ho pensin.
Perque es lo que'm sab greu. Ets meva; ja ho sé axó;
pro un altre potse's creu qu'es tan ditxós com jo;
guaytante fit a fit li sembla ja que't besa
li sembla que ja ets d'ell, y axó es lo qu'a mí'm pesa.

AMI. Jo'ls mostraré qu'en contra de tú no hi poden res
au! vina ab mí a la festa, veurás...

ERID. No; grans mercés.
No accepto el sacrifici; massa crudel sería;
soch un mal ballador y t'avergonyiría;
volent lluhí en la dança, per balladó us convé
no l'home que os estima sino el que balla bé.

AMI. Axó es vritat.

ERID. *(Retingut)*. ¿Ho veus? Si jo tingués la trassa
del graciós Destel... quan balla li fan plassa
¿oy qu'es bon balladó?

AMI. Com ell no n'hi ha cap.

ERID. ¿Y la que hi balla...?

AMI. 'S plau.

ERID. ¿L'estima, fins...?

AMI. ¿Qui sab? ¿Reira de...!

ERID. ¿Qui sab? ¿Reira de...!

AMI. Pro y are ¿qui t'enfila?

ERID. ¿Qui m'enfila? ¡Mal llamp! ¿y ho dius axís tranquila?

AMI. Donchs ¿com ho haig de dir? per tú tot es recel!
si fins sembla impossible que sigues tan crudel!

ERID. Ho soch porque t'estimo. Sols l'amor m'angunia.
si no t'estimés tant no t'atormentaría.

Jo sento el goig al cor quan tendrament m'aculls
y suau m'estrenys las mans, y'm riuen el teus ulls;
llavors, grans mercés! Pro'm resta la recança
de que un frueixi d'aquella benhaurança.

AMI. El goig que tú assoleixes, de mí cap l'ha assolit.
ERID. No es prou axó: aborreixlos; no'ls dexis cap dalit.

AMI. ¿Aborrir jo? ¿a ne qui?

ERID. A tots els que t'estimin.

AMI. ¡Fora bona!

ERID. Sí, es clar; tú vols que se t'arrimin;

allunyarlos ¡qu'es cas! ¡si follejá es un gust!

AMI. Eridon, Eridon ¡a fé qu'ets ben injust!

aymá y aborri ensemps no hi ha qui ho acomodi:
el cor que sab l'amor no pot sabé'l qu'es odi;
l'amor vol cor suau, y ab l'odi no ho pot sé;
¿no ho veus que tinch rahó?

ERID. Veig que defenses bé

alló qu'es per vosaltres el goig de més empenta:

tenir trenta aymadors, y enganyâls a tots trenta.

Avuy es un gran día pel teu orgull d'amor:

avuy veurás rendit més d'un adorador.

En molts resplandirá la flama que'ls devora

y no tindrás prou ulls per véurels tots alhora.

Entre tants folls que't voltin, vés a fruitre, vés,

y pensa que de tots só el més foll.

AMI. (*Apart*). No puch més.

Ay! que se'm núia el cor y em sento ja vençuda:

com més me vull alçar més forta es la cayguda.

(*A Erid.*) L'amorós llas se'm torna un jou pel teu rigor

com més me martiritzes més gran es mon amor;

més suau te responch com més tú m'atormentes;

jo vaig sempre rendintme, y tú may t'acontentes.

¿Qué'm manca dá en ofrena al teus ressentiments?

¿Vols el meu pler d'avuy? Donchs miratel, ja'l tens!

(*S'arrenca corona y garlandes, les llença y segueix reposa-
dament*):

¿Oy, Eridon, que axís no sents cap més recança?
¿Oy que't plau de miram sense els ormeigs de dança?
¿Qué dius? ¿No'm vols guaytar? ¿No fuig el teu neguit?

ERID. *(Cau de genolls devant d'ella).*

¡Amina! Amor! Perdó! Estich avergonyit!
Vés a la festa, vés.

AMI. No, amich, no, ¿per qué plores?

Cantant cançons d'amor passen millor les hores.

ERID. Oh! dolça criatura!

AMI. Vés a cercar nous cants. *(Eridon s'en va).*
¿S'en va ben penedit ó més altiu qu'avans?

SISENA ESCENA

AMINA

Y sempre vanament m'ablano al seu desfici
¿l'ha ni sols conmogut aquet nou sacrifici?
Mes aviat se pensa qu'es ell qui té rahó
y tú, cor meu que penes, ¿mereixes tal doló?
Sí qu'el mereixes, sí; que mentres ell no para
de donarte torment, tú l'estimas encare.
Mes ja no puch més... Oh! calla! ¿qué es axó?
Es la colla, la dança... Ay! filla! dona bó;
vull anarhi... Mes ay! Jo no sé que'm detura
renovas dintre el cor l'amorosa tortura
¿qué hi fá? ¡Fora! A la festa! No puch ¡tinch gran temor!
Ay probreta de mí! axó es el goig d'amor!
*(Cau en l'herbey, plorant. Sent venir gent, s'axuga els ulls
y s'axeca).*

¿Qui vé? Se riurán de mí. ¿Plorá a n'aquestes hores?

SETENA ESCENA

AMINA, AGLEYA Y LAMON

AGL. Au! anemhi! corrents; Anima!.. ¿De qué plores?

LAM. (*Cullint la corona*). Oh! y la corona en terra!

AGL. ¡Les flors! quin desgabell!
¿Qué no vens a la festa?

AMI. Sí, quan ho vulgui ell.

AGL. ¿Y qui ho ha de voler? Sí que l'hem feta bona!
Cuyta, digas, ¿qui es? No sigas axís, dona
¿Potser l'Eridon?

AMI. Sí.

AGL. Oh! ja m'ho he pensat.

Encare t'en fá poch... Es dir, que t'ha manat
mentres dura la festa no móuret poc ni gaire
y aquí matar l'estona llençant sospirs enlayre.
Ets bella axís tan míssipa com si flors no hi hagués;
pro, creume, ab la corona ho ets un bon xich més.

(*Tot signant a Lamon*).

Tú, pórtala, emprobemli (*fentho*) mira quin altre cosa.
(*Anima deixa fer ab els ulls baixos*).

Are sí qu'estás bella. (*A Lamon*). Tú, anemsen que fem nosa
y passa el temps. Corremhi. (*a la festa*).

LAM. Correm si axís te plau.

AMI. Aneu, aneu.

AGL. Anima, ¿no vols venirhi? Au!

(*Anima la guayta tristement y calla*).

LAM. (*Agafa la mà d'Agleya per endúrsela*).

Deixa, déixala estar ¡no sé que li faría!
M'esguerra ben bé el ball y el plaer de tot lo día;
no n'hi ha cap més com ella pel ball de contrapás
tant que jo li esperava y are ella no fá cas
de festa ni de ball. Renyits per sempre, rara.

- AGL. *(Anantse ab Lamon).*
Y tens rahó; es tan bell dansá a compás.
- AMI. *(Arrencant el plor).* Ay! mare!
- AGL. ¿Qué ploras?
- AMI. No voldría... pro'm daleixo, y'm fonch
per'ná a la festa... Vaja, tinch rabia a l'Eridon!
- AGL. Y s'ho mereix. Per xó no cal que l'aborreixis;
cal que l'estimis, pro no pas qu'en tot cedeixis
al seu voler. Au! vina!
- LAM. Al ball y ¡fora dóls!
- AMI. ¿Y l'Eridon?
- AGL. No hi pensis. L'espero, y si tú vols
ab mí vindrá a la festa y fins de bona gana.
- AMI. Ay! que'm plauría..!
- LAM. ¿Sents? ja tocan la sardana.
(Fan la sardana, y Agleya canta seguint la música).
«Y quan s'enutja l'aymant per gelós
per una mirada y un bés o bé dos,
y't tracti de falsa o bé d'inconstant
tú fesli la sorda cantant y ballant.»
- AMI. *(Anantsen ab Lamon).*
Agleya, fes que vinga; allí us esperarém.
- AGL. Vés, vés, no'n passis ansia. L'espero, ja'ns veurém.

VUYTENA ESCENA

AGLEYA Y ERIDON (*ab una flauta y cansons*)

AGL. Fa temps qu'en tinch desitj de que'ns veyém las cares ab aquest pastoret. Vull cantarlashi clares, y avuy m'esbravaré. Veyam si lliguém caps. Míratel. ¡Eridon!

ERID. Hont es? (*Per Anima*).

AGL. Ay, ay, ja ho sabs
Ha anat ab en Lamon corrents a les ballades.

ERID. ¡Malehitsiga el ballar! (*Llença la flauta y les cançons*).

AGL. ¿Y are? ¿qué t'enfades?

ERID. ¡Donchs, no! «No vull ballar» me deya fá un moment y ha llençat la corona... ¿Heu vist més fingiment? ¿Y no m'haig d'enfadar? ¡Mal llamp!
(*Llença y trepitja les cançons*). Val més que calli.

AGL. (*Reposadament*).

Pro, escolta, ¿tú quin dret hi tens a que no balli?
¿Es dir, que perque t'ayma y la vols ab ardor per ella no hi ha de haverhi res més que'l teu amor?
¿Que't pensas qu'una noya tan maca y axerida axís que té aymador ja s'ha d'enterrá en vida?
Les seues millors hores ¿no te las dona a tú? y les altres ¿no hi pensa? Donchs, si n'estás segú ¿per qué aquest enuig teu que sempre l'atormenta?
Se pot estimar molt y fer vida contenta.
(*Eridon deixa caure els brassos y mira al cel desesperat*).
¿Que't creus qu'en els aymants es una gran virtut no fe un pas un del altre? Lo qu'es, esclavitut, si tu vas a la festa, guaytartè allí eternida si tú enutjat ne fuigs, fugí ab tú desseguida; y sempre tremolosa per por de ferte un tort, ja'n fuig, ja, de la dança, pro se li queda el cor.

ERID. (*Amargament*). Vés dient..!

AGL. Ja't convé senti'l que te engunía.

Hont no hi ha llivertat no hi pot havé alegría:

me plau a mí'l cantar; pro'm manan la cançó.

Ja n'he perdut les ganes y dich: «Donchs are no».

Lliure, no tingas por que l'amor desmereixi,

pro esclava al cap de vall potser que t'aborreixi.

ERID. ¡A mí aborrireme!

AGL. Oh! sí! y t'estará molt bé

si per servir l'amor no fas lo qu'has de fer.

Sols pot mostrars constant en l'amorosa oferta

un cor, quan es deixat en llibertat complerta

¿com podrás saber may si t'es o no fidel

l'aucell dintre la gabiá? Pro deixal volá al cel

y després de mirál qu'alegrament s'ausenta,

al véurel torná a tú ¿el goig no se t'augmenta?

—Veyeu quin aucell—dius—tornar no li sab greul

coneix la llibertat y vol está a prop meu.—

Axís quan de la festa retorna a tú l'aymada

del ball y l'alegría encare acalorada

y al primé esguart que't dona ja't deixa ben segú

que no ha tingut plé goig perque no hi eras tú

y't jura qu'un bés teu val més que tota festa

¿qué't resta dominar llavors, ingrát, qué't resta?

ERID. ¡Agleya..!

AGL. Sí, del cel la ira s'enardeix

quan el qu'es benhaurat el seu bé desconeix.

Au! sigas, donchs, content, si no vols que't castigui

el plor de la estimada.

ERID. Pro jo ¿qué vols que't digui?

No'm puch acostumar a veure que ballant

la miran y l'abrassen y ella els fa bon semblant.

Ja no més de pensarhi el cor se m'esboçina!

AGL. Y a fé es ben poca cosa ja tú tot t'amohina!

y fins un bés ¡bé! ¿qué?..

ERID. ¿Qué dius? ¡besos! y a quants?

- AGL. Jo crech que cada cor serva el secret de tants que si'ls contés... pro bah! d'axó qui se'n adona? si tú besas a un altra ella bé t'ho perdona.
- ERID. (*Entendrintse*). Agleya...!
- AGL. No vull dirte qu'ho fassis, perxó no. (*Li agafa la mà*). Adeu. Las mans te creman.
- ERID. Agleya! no sé hont só!
- AGL. ¿De irat qu'estás ab ella? Bé cálmat. A trobarla vaig corrents; y de tú si tremolosa'm parla li diré: Oh! es tan bó! l'Eridon, axó ray! y la tindrás més tendra y més fidel que may. (*Mira a l'Eridon ab tendresa*). ¿No't sembla ja mirarla venir tota febroso de la festa, y cercarse cent cops més amorosa? (*S'acosta més a l'Eridon repenjantse en sa espatlla. Ell li agafa la mà y li besa*). Al últim ja t'ovira... ¡Oh! instant supré m d'anhel! la estrenys dintre'ls teus brassos... y alló ja es está al cel. Una noya, del ball, sempre en vé més hermosa; tota roja de galtes y la boca desclosa pel fatich y mitj riure; el cabell esbullat, el cos, no sé com, moventse acompassat, com si encare dugués el ritme de la dança, y tot ella més viva y ardenta, abandonantse. (*Dient axó, va fingint el que conta, fins inclinantse al pit de l'Eridon, que l'abrassa*). De plaer com el que't dich no n'hi ha cap altre; pro... tú que no vas al ball no sabs lo qu'es axó.
- ERID. Oh! amiga, dolso amiga, jo no ho sabía, no pro are si qu'ho sé! (*Li abrassa el coll y li fá un petó. Ella deixa fer; pro després s'enretira y li diu*):
- AGL. Ah! m'has fet un petó!
- ¿Tú estimas a la Amina?
- ERID. Jo, sí.
- AGL. Home fals...

ERID. ¡Ho juro!

AGL. Donchs t'en penedirás d'aixó, t'ho asseguro.
L'hi has estat infidel.

ERID. ¿Infidel, jo? per qué?

AGL. Es dir, que't creus que no: te creus que no has fet rè
donchs jo'n tinch ben bé prou. ¿T'ha agradat la besada?
els llabis bé't volían tornarhi altra vegada.
Ay! pobra, pobra Anima, si hagués estat aquí.

ERID. Qué hauría fet?

AGL. ¡Tens calma! Au! ves, preguntalhi.

ERID. Sí, s'hauría enutjat... Pro d'axó no s'en resi,
y axís ¿quin mal li fá a n'ella que jo't besi?
Per que si'l bes teu are m'ha sigut delitós,
axó no vol pas dir qu'el d'ella no m'ho fos.

AGL. Igual diu ella.

ERID. Ay!

MINISTERIO DE CULTURA
DEPOSITADO A LA BIBLIOTECA
NACIONAL DE ESPAÑA

ULTIMA ESCENA

AMINA, AGLEYA Y ERIDON

- AMI. ¿Hont es, que jo'l vull veure?
¡Estimat Eridon! L'Agleya m'ha fet creure
que podía aná al ball... Mes ja no hi vaig. ¡Perdó!
- ERID. ¿He sigut fals? (*girant la cara*).
- AMI. D'enutj ¿ni sols me miras? ¿No?
- ERID. (*Apart.*) ¿Qué puch dir?
- AMI. ¿Vols venjarte axís de mí ¡ay pobra!
Per tant petita culpa? Ja ho sé, la rahó't sobra
mes ay!
- AGL. Déixal estar, m'ha besat, fente un tort,
y encare té'l regust.
- AMI. ¿Ell, un petó?
- AGL. Y ben fort.
- AMI. Axó sí que ja es massa. ¿Axís l'amor s'oblida?
¡Malhaurada de mí, l'aymant me té aborrida!
Qui besa altra donzella no pot ser bon aymant;
desde qu'ens estimavam ¿quan he fet jo altre tant?
¿Quins llabis de pastor han besat la pastora
sino algun qu'altre cop per pagarli penyora?
Si tú ets gelós, jo soch gelosa com ningú,
donchs, mira, t'ho perdono; are ¿'m perdones, tú?
Prou veig que parlo en vá, bé'n soch de malhaurada?
S'ha fos tot l'amor seu, ja no li soch aymada
ja puch dir lo que vulga, qu'ell me llença al oblit...!
- ERID. Davant tanta tendresa me trovo avergonyit.
- AMI. ¿Com has pogut tant prompte pendrem l'amor, amiga?
- AGL. No tingas por, no ploris... Y bé ¿vols que t'ho diga?
Conech a l'Eridon y sé que t'es fidel.
- AMI. ¿Y el bás...?
- AGL. Y sí: un sol bás ¿ja vols que clami al cel?

Jo sé'l cóm ha faltat: es falta perdonada
¡míral que penedit!

ERID. (*Cayent als peus d'Amina*). ¡Amina meua aymada,
sí, ella en té la culpa; m'ha tentat ab excés
y tant prop de la boca que ja no he pogut més!
Jo't só fidel; pro, mira, ha estat una cayguda;
¿per un moment d'oblit serás per mi perduda?

AGL. ¿Veus que s'esplica bé? Vaja, fesli un petó
y no renyiu may mes per una distracció.
(*A Eridon*). Amich, are ja ho sabs, si may la veus atreta
pel ball, déixali anar, que no es cap malifeta:
que mirin, que l'abrassin, que'ls fassi bon semblant,
y tú de mica en mica t'hi vas acostumant,
perque axó al cap d'avall no té pas res que veure!
No l'atormentis mes. Mira, si't vols distreure
t'en vas ab ella al ball.

AMI. ¿Anemhi?

ERID. (*A Agleya*). El teu bes
m'ha ensenyat a ser dócil.

AGL. Vaja, no hi pensém més
(*á Amina*) pro si algún cop, gelós, te vol moure baralla
retreuli aquet petó y ja veurás com calla.
Axó vá pels gelosos: quan ens atormenteu
remembreu vostres faltes; penséuhi bé... y calléu.

Vuytenes

en honor de la Sma. Trinidad

*Fo desitx conexement
y gracia per coletgir
per parlar y no mentir
d'un Ser lo més excellent,
Deu, Senyor omnipotent,
que no's pot pensar ni dir,
sense principi ni fi
sabi, just y provident.*

*Causa gran admiració
un Ser inoriginat:
conté individualitat
de tres amb gran distinció,
y, éssent Ell la suma unió,
formen una Trinidad
aont reyna l'igualdat
y la suma estimació.*

*El Pare s'està mirant
ja desde l'eternitat;
y, en sí mateix, ha engendrat
un Fill, y s'estiman tant
qu'aquest amor incessant*

*de Pare y Fill inflammat
es un impuls inspirat,
el qual es lo Esperit Sant.*

*Iguals tots tres amb grandesa
en poder y eternitat,
en senyoriu y bondat,
en sapiencia y altesa;
bé porém dir amb certesa
per esséncia, es unidat,
y en persones, Trinidad...
sols una naturalesa.*

*Es una temeritat
per l'enteniment humà
volerse imaginá
sobre com Deu s'es creat;
sí, la nostra utilitat
es creure y no disputar
confiant veurehu més clar
en essé a l'eternidat.*

*Si l'espai del firmament
se omplís tot de papés
y primorós s'hi escrigués,
sería insuficient
per dir de l'Omnipotent
los atributs vertadés;
que lo qu'es més que lo més
amb Ell está solament.*

*Vos sou poder incomprés
y suma fecundidat;
que vos tot ho heu creat,
y el crear bé sabém qu'es:
treure y formá del no res*

*la universalitat,
sebre donar fluxedat
vigor, vida y robustés.*

*Sou veritat y ciència
y suma sabiduría,
de les flors la galantia,
dels arbres, la corpulencia;
y l'orde y magnificencia
que veym en l'astronomia
mos publiquen cada dia
vostra gran inteligencia.*

*Per essencia sou bondat,
sant y mos santificau;
Senyor Deu, vos mos amau
ja desde l'eternidat,
y quant vos hem enutjat
encare mos perdonau;
després mos comunicau
la vostra felicitat.*

*Sou substancia simplicitssima;
no hi ha en vos res corporal
perque'l vostro natural
es l'essencia mes purtssima;
la vostra vida santtssima
decanta tot lo qu'es mal;
sou el bé universal
de la gloria perfecttssima.*

*Rey de l'immortalidat
sant, fort... no poreu patir
amb lo vostro eczistir
se forma l'eternidat;
vos sou l'actualidat*

*sense principi ni fi,
y veys lo qu'ha de venir,
lo present y lo passat.*

*Vos dau sustancia y dolsura
a plantes, fruytes y gra;
sols vos podeu afartar
nostros desigs sens mesura;
vos sou la suma hermosura
que la gloria feys brollâ
y els bens que dau a gosar
son ditxa que sempre dura.*

*La vostra gran potestat
per tota cosa es bastant;
un acte insignificant
de la vostra voluntat
pot tenir ben dissipat
l'univers amb un instant
y crearne a l'entretant
de mons una infinidat.*

*La ciencia y les belleses
que veym en l'humanidat
un rou es qu'es devallat
de les vostres grans alteses;
lo gran de les marave'les
en vos está replegat,
y de vos ha dimanat
lo fort de les fortalèses.*

*Los planets del firmament
los majors y secuntaris
fan los seus cursos diaris
volant mes lleugers qu'el vent;
vos los teniu facilment*

*dins òrbites, com a gabis,
com un rey que té canaris
per lo seu devertiment.*

*Sou el rey totpoderós
tots vos devém vasallatge,
vos merexeu homenatge
feel y respectuós;
gran ditxa fonch crearmós
semblants a la vostra imatge
y amb lo vostro hereuatge
de la gloria dotarmós.*

*Vos sou el vertader Nort;
los qui amb vos mos guiarém
segur, no naufragarém
y arribarém a bon port,
després de la nostra mort
units amb Vos estarém
y ¡Sant! ¡Sant! ¡Sant! cantarém
Senyor Deu de Sabahot.*

ANTONI VICENS SANTANDREU
de Son Garbeta.

Folk-lore

Cansó del pagés

La cansó del pagés es trista, degut sens dubte a que tots llurs cabals están sempre subjectes a mil contingencies.

Si no fossen les creencies religioses que guarda en son cor, la vida pagesa seria un continuat martiri, ara, mercés a Deu, no es aixís: lo pagés, tem sempre un fret tardá, una sequera perllongada, un ayguat excessiu, una granaor esguerrada o qualsevulgue dels altres enemichs que solen flagellarlo, pero no's desespera, pensant en millors dies.

De les congoixes que fa passar una cullita de cereals, gayrebé may ensopegada, ne dono uno bona idea aquesta cansó urgellesa, digna d'estima per lo que's diu en les notes que la segueixen:

Jo us diré la idea
que porta'l pagés.
Quan som al Setembre,
qu'es lo florit mes,
ja passa quimera
si podrá sembrá,
o si'l sementer
vindrá molt tardá.

Ja som al Octubre
cau lo sementer;
tira lo grá a terra
com si res valgués.

Qui no'n té ne busca,
l'altre'n va a comprar,
no pensa en l'hivern
si tindrà prou pá.

Ja som al Desembre,
cerca de Nadal,
ell va a la botiga:
«¿qué he fet del cabal?»
Se compra un pronóstich
per veure'l que díu:
si dona neus o aygües
lo pagés s'en ríu.

Si plohía bastant
al mes de Janer,
culliriam oli,
ordi y blat també;
si al Janer no plou
y pega en gelar,
lo un díu al altre:
«Quín mal temps mos fa!»
L'altre li respón
plé de bona fé:
«Lo Mars y l'Abril
ells ho han de fer.»

Si al Febrer plohía,
no estám molt contents,
que l'aygua no es bona
segons en quin temps.
No us en fieu massa
del mes de Febrer,
de cap o de qua
sempre l'ha de fer.

Si lo Mars marseja
no us refieu d'ell,
castiga l'auvella
y mata l'anyell;
com es tan Caín
sempre va de boig
fa calamarsades
vents y gambayrots.

Ja som al Abril,
sol ser molt aixut,
si per Sant March plohia
no hi ha res perdut;
com es tan caín
sol ser molt estret,
deix morí a sa mare
vora'l riu de set.

Per Sant Pere Martry
lo pagés va al camp,
y a la má s'emporta
algun brot de ram;
quan veu lo sembrat
se posa a plorar,
que per falta de aygua
no podrá espigar.

Ja n'entrém al Maig
ab gran desconsol,
en comptes de ploure
marinada y sol;
diuhen los logreros:
«amos som del any
perque los pagesos
s'agenollarán.»

Ja miro'ls logreros
lo any que no's cull
ab tota la estopa
no se'ls tapa'l cul
«Vina, pagés, vina,
enguany que t'hi tinch,
lo blat va a tres duros
págamel a cinch.»

Ja n'entrém al Juny
ab molta tristor,
les fals ja reposan
també'ls segadors,
los porróns no rajan
está sech lo bot,
tupins y paelles
no veuhén lo foch.

Som al Juriol,
les penes doblades,
no cal raure l'era
tampoch portar garbes,
les mules no corren
no cal fer pallés
ja n'está acabada
la *fi* del pagés.

Ja som al Agost,
passan los artistes
a cobrar conductes
y poques visites;
no se'ls apedrega
a n'ells per aixó,
que aguardan la paga
per altra ocasió.

Ja'm miro als marxants,
 també als botiguers,
 lo poch que despatxan
 l'any que no's cull res,
 sabaters y sastres
 perden lo cabal
 lo un pert la forma
 l'altre lo didal.

Qui ha tret la cansó
 Antonia se'n d'ú,
 no hi veu al hivern
 y es cega al istíu;
 lo poch que tenia
 ho ha perdut sembrant,
 ara si vol viure
 té de anar captant.

Heusaquí la música de la cansó:

Jo us di-rié l'i-de-ya que por-tal pa-
 ges. Quan som al Se-tembre qu'es me-flò-rit mes ja'm
 pas-sa qui-me-ra si'n po-drà sem-brar o
 si'l se-men-ter: vin-drà molt tar-da

Aquesta cansó es estimable, entre altres motius, perquè com a filla de la musa popular, no's va tenir en compte, pera sa confecció, res més que lo que'n podria dir «motius», també de saviesa popular; per tant, reflexa'l sentir de la pagesia, y pera provar lo meu assert no invocaré sino'ls aforismes y ditxos populars del Plá d'Urgell, ja que's tracta de autora urgellesa.

Vegis sino estrofa per estrofa. Lo pagés en sent als darrers de Setembre ja's preocupa de la sembra, y si no te grá n'enmatlleua, com diu lo ditxo:

Per Sant Mateu
sembra del teu,
y si no'n tens
ves a manlleu.

Pero pot ser que siga un Setembre aixut, y en tal cas ha d'esperar l'Octubre; pero

y

Per Sant Lluch
sembra moll o aixut
P'el Novembre
qui no ha sembrat
que no sembre.

(encara que no m'ha sigut possible arreplegar l'estrofa en que l'autora parlava del mes de les Animes.)

Un cop tirat lo grá a terra, te'ls ulls fixos en lo temps dels mesos que faltan. Aixís ve'l Janer. L'aygua d'aquest mes es molt bona, de aquí la dita:

ó be

Qui rega al Janer.....
L'aygua del Janer
pósa l'oli al auliver,
lo grá al graner
y la palla al paller.

Mes si no plou y pega en gelar, se pot considerar tot perdut porque:

Any de dargues
any de poques garbes.

Lo Febrer es un mal mes. Diu lo ditxo que:

Lo Febrer
de cap o de quá l'ha de fer

Mars. Lo fret del

Mars Marsot
mata l'anyell y l'anyellot.

Al Abril
cada gota'n val mil,

pero no sol ploure gayre; y qui sab a que's refería la dita molt general en tots aquestos indrets de que: «l'Abril va deixar morir a sa mare de set.»

Per Sant Pere Martry's beneheixen branques d'oliver y's portan als sembrats pera lliurarlos de les pedregades.

Al Maig
cada día un raig;

si aixís fos, tot aniría bé; pero si no plou y fa dies calmosos y emboyrats, venen les «neules de l'Ascensio» y follen les espigues.

..... Está clar que ab temps revessos durant lo naixement y creixensa han de ser tristos lo segar y'l batre, y essent aixís, queda la cosa molt mal parada pera que'l pagés puga desendeutarse ab los artistes.

* * *

Aixó per lo que fá referencia a la cullita de cereals, la que més temps ocupa al pagés; puig les de llegums son més rápides, y les de oli y ví, una vegada cullides les aulives y'ls rahims, ja les feynes de esporgar, podar y cavar los aulivers y'ls ceps, son fetes en temps relativament curt y en época de sortida de hivern y primavera. que's quant s'está ab l'jay! esperant com anirán los sembrats.

Res dona com lo plantat, pero en l'Urgell costará d'abandonar lo cultíu dels cereals, o de deixarlos de fer en gran escala.

VALERI SERRA Y BOLDU.

Bellpuig.

De mala mena

Rondalla

*Aquell Follet
de la montanya
qui als masovers
amohinava
corrent de nits
per les teulades,
o gambejant
per los estables
desfermant bous
y munyint vaques
y fent dringar
llurs esquellades;
aquell Follet
tan tarambana
qui escorre'ls punts
feya a les avies,
quan sos mitjons
apedassaven;
qui als vells torbant
en ses bacaynes
orella endins
los hi ficava
pessigoller*

*brinet de palla;
que l'pastador
trapacejava
semblant pel pa
llevors estranyes
qui al cap del jorn
florida trauen;
aquell Follet
tan tarambana
bellugadís
y sorollayre
fent capgirells
per la porxada
s'es esgarrat
d'un bras y cama
y d'un nuhet
de la espinada.*

*Quan torna en si
prova d'alçarse
tots sos ossets
cruxen y fallen,
y cau plorós
sobre una garba.*

*Després d'un temps,
malda que malda,
logra aixecars
sobre una cama.*

*Clochpiu, clochpiu,
a peu coix marxa
cap al riuet,
cap a la prada,
a cercar flors
per cataplasmes.*

*Mentres les cull
gojós repara*

*a deu companys
entre unes malves.*

*—Bons companys,
bons camarades,
vinch esgarrat,
vullau curarme.*

*—L'herba d'ací
no cura cames;
tots coixos som
be l'hem provada.*

*—¿Hont hi ha l'remey
bons camarades?*

*—Es lluny, es lluny,
la vía es llarga,
es dalt de tot
de la montanya.*

*Lo guarda allí
la bella Fada.*

*—Fo hi pujaré
de mata en mata,
mitg a peu coix
mitg rocegantme.*

*Pren lo camí
sense galbana,
montanya amunt,
plé de esperança.
Li l'isca'l peu
en la fullaca,
cau de genolls
trenta vegades,
lo gatosam
li va obrint llagues,
dolô y fatich
son cosset llacen,*

però ia fe
li don constancia
y arriba al cim
de la montanya.
Bocabadat,
de sobte's para,
veyent volar
la bella Fada,
com papelló
d'ales daurades,
sobre un jardí
de llirs de plata.
¡Que bella que es!
No ment sa fama.
Boyreta d'or
es lo ropatge,
que'l cos ayrós
li abriga y tapa.
Sols los peuetes
nusos mostrava
y'l caparró
voltat de flames.

—Fada gentil,
la bella fada,
vinch esgarrat,
vulles curarme.
Cúram lo braç,
cúram la cama,
cúram lo nú
de la espinada.—
—Curarte'l cos
no'm costa gayre;
mes jay! jsi tens
lo mal a l'ànima!
Dolents instints

*porten desgracia;
jo't guariré,
tornarás caure,
t'esgarrarás
altra vegada.—
—Si'm vols guarir
la bella Fada,
may més faré
tarambanades.—
—Un cop tan sols
tindreu ma gracia
tú y tos companys
d'allà la prada.—
Les mans estén
resa en vèu baixa
«Tots sou guarits»
diu... y s'enlayra.*

*Lo xich follet
balla que balla,
picant de mans
y ab riallades.
Arreu, arreu
sos membres palpa;
cap li fa mal
ni s'encarcara.*

*—«Que es gust quedar
sense cap xacra
quan s'han sofert
mals qu'aclaparen!
N'hi ha en lo mon
cosa mes grata
que la salut,
que un anyorava.
Lo molt que val*

he comprés ara...
May mes, may mes
vull esposarla.»
Mentre axó diu,
veu una casa
entre bells pins
de copes amples,
verts parassols
que la ombrejaven.
Tant punt la veu,
ja se n'hi marxa.
Quan hi ha arribat,
salta ses tanques
y a un fosch celler
corre a amagar-se.
Vol fer un son,
la set lo'n guarda,
la set y'ls fums
de la garnatxa.
Seguint l'olor,
la flor trobava,
un carratell
de llisa panxa...
Cerca un punxó,
lo tap forada
y va bevent
lo ví, que raja,
ja xarricant,
ja a xarrupades.
Quan més ne beu,
més fi'l trobava;
tróbal tan bo
que s'ubriaga.
Ubriach que está
surt de la casa
y de gayrell

*y a rabalades
baxa alegroy
per la montanya,
cantant ab veu
desentonada.*

*De sopte cau
y's romp la cama.
Quan torna en sí
s'escabellava.*

*— ¡Ay trist de mí,
sense esperança!
Mos companys
d'allá la prada
¡com se'n riuràn
de ma desgracia!
Guarits, guarits,
ballant sardanas,
sense cap blau,
sense cap llaga. —*

*Axis dihent
a peu coix marxa
montanya avall,
regantla ab llàgrimes.
Plorant, plorant,
entra a la prada.
Troba als amichs
sota ies maves,
tan esguerrats
com ans d'anarsen.*

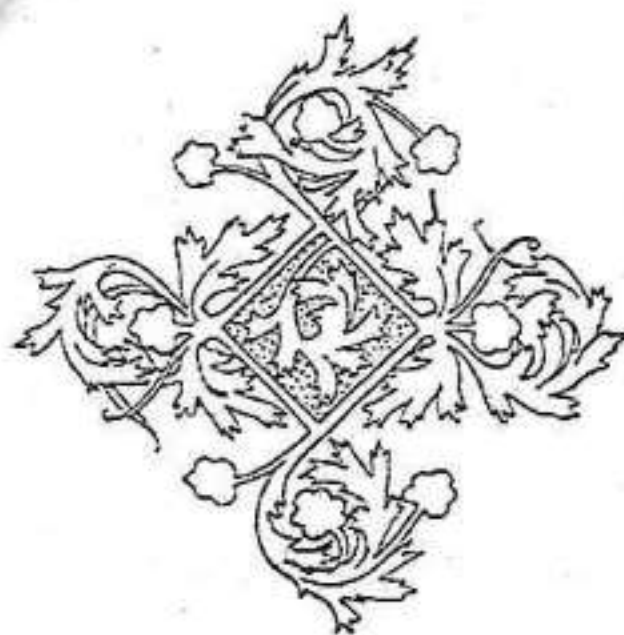
*— ¿No us ha guarit
la bella fada?*

*— Be eram curats;
hem tornat caure.*

—*Germans, som boigs,
boigs de nissaga.
No'ns curarán
ni herbes ni fades;
Deu solament
pot curar ànimes;
no senti amichs,
no hi ha esperança.*

*Lo sol ardent
flames escampa.
La virám fuig
cap a la prada
y els Follets van
sota les malves.
Lloques y polls
sobre ells se llancen
y'ls van trinxant
a becarrades.*

JOAQUIM RUYRA.

Posta de sol

En les punxes de les bardisses, que omplien'ls marges del seu camí, hi havia deixat, are un manyoch, després un altre, la negre cabellera dels vint anys. Avuy entre'ls claps de la calva, hi anguilejaven llarchs y sedosos los primers cabells blancs de la vellesa. Y no era vell, més que ho semblés!..... Es que la Vida—tant hermosa de part de fora!—li havia anat arreballant poch a poch y avans d'hora, sas més hermosas gracias..... la forsa..... lo brahó!..... l'afany de lluyta..... la fe..... Y fort y robust encara, se trobava vell y caduch y cansat..... sens esma per alsar lo front enlayre..... a punt com aquell personatge d'Ibsen, d'enmatllevar a cualsevol..... un parell d'ideals, encara que fossin usats. També n'havia tingut ell d'ideals en aquell temps!..... També havia sentit tot lo bo y tot lo gran y per ell havia lluytat! Llavors, les ferides del desengany no li cohían..... ¡qué havían de coure!..... Allá, al fons del pit, ben amagada, ben calentona, hi portava la caixeta sagrada plena de lo més gran entre lo més gran, de lo més noble entre lo més noble, d'alló..... que no surt may de dins del cor humá, y com Ulrich Brendel, al sentir la punyida del desengany pensava: «¡Tantseval!» y obría la caixeta y gosava..... gosava ab aquells somnis daurats..... tot sol, en mitj del mon..... Pero passá temps, y un día volgué obrirla aquella caixeta; volgué regirarla fins al fons..... y la caixeta era buyda!..... buyda del tot.....—Pols..... fum: res més. Llavors, també com Ulrich Brendel, sentí l'anyorament del gran no res..... y com ell se'n aná, fent vía enllá..... enllá..... per la fosca de la nit.

* * *

Y lás, la boca seca, los peus sagnants, s'assegué al redós de la vella hermita, oblidada pels sigles al cim de la carena..... Y allí volgué pensar, volgué sentir..... volgué regirar fins al fons la buydor de la caixeta

sagrada. Sobre son cap estenia sos brassos escantellats una creu de pedra, revellida, negrenca.....—Volgué tenir fe, volgué resar y no podía..... La seva llengua era balba..... son cor era aixut. Sota sos peus s'estenia, entre l'herba y la pols, una llosa sepulcral; toscament grabats, s'hi veyen una dama y un cavaller dantse las mans.—Volgué sentir; volgué recordar veus conmoses cantant idilis a cau d'orella; volgué sentir aleteigs al pit..... En vá: ses orelles ja no la sentien la dolsor d'aquella música..... son pit ja era massa dur. A son entorn jeyen escampats pesats carréus, cayguts d'aquelles parets ruhinoses, l'herba creixia entre ells, y de tant en tant per ses escletxes eixia lo cap verdós d'algun reptil..... lo front aplanat, la mirada fonda y tristota..... Y aquells murs enderrocats, aquells carréus cayguts, li parlaven..... oh, sí..... li deyen alguna cosa..... fonda..... fonda fins a fer vibrar les cordes més sensibles del cor.—Y ell volgué sentir-la, volgué esbrinar-la, lo que aquells murs li deyan. En va a sa memoria hi acudiren dues ó tres fetxes, par sos llavis passaren tres o quatre noms..... recorts d'història apresos en l'infantesa..... res més. Lo que aquelles fetxas significaven, lo que aquells noms volían dir, aixó era per ell tan inintel·ligible com la veu sorda d'aquells carréus escampats per terra o d'aquells murs enderrocats.

Llavors, si hagués pogut plorar, ho hauria fet..... mes les llàgrimes temps ha que no brollaven ni de ses tristeses grises, ni de ses alegrías sense sol..... Acotá lo cap entre les mans, y passá estona, molta estona....

En tant lo sol se'n anava a la posta.

* * *

Poch a poch anaven callant totes les remors, tots los burgits..... Una ona inmensa d'encongiment relligiós brollava invisible d'aquell cel tan alt y tan ample fregava, y besantlos, los cims de les montanyes y s'enfonsava per aquelles fondalades, ahont, com destriantse en fils invisibles, s'anaven confonent les branques dels arbres, les mates de brolla, les soques y la terra, l'herbey y les roques..... tot disformantse, tot confonentse en una boyra ensemps lleugera y espessa, que anava pujant..... pujant solemniosament.

Y ell ho veyá..... y li agradava'l veureho..... Li agradava sentir aquell alé que brollant qui sab d'hont, pujava de la fondalada, baixava del cel, s'acostava del horitzó, ahont una cinta de fum moradench con-

fonía lo blau lletós del cel ab la silueta boyrosa de les serres llunyanés. Aspirava ab alé aquella rehinosa ratxa saturada de profon misticisme..... Y mirava'l mon y s'hi encantava, s'hi encantava com un nen devant d'una joguina..... Perque ho era una joguina aquell grandió panorama..... un teatret de decoracions maravellofes..... un pessebre sense establía, divinement trevallat..... tan hermós!..... tan *natural!*..... Y hauría jurat qu'era per ell..... per ell tot sol!..... Potser si algú li hagués dit: «Mira, aixó es mon, aixó es naturalesa,» hauría esclafit una riallada..... No, *alló* era una cosa..... —com dirho!—bonica y molt gran..... bonica fins a tornar a umplir insensiblement, sense qe'ell se'n adonés, la caixeta sagrada, gran fins a.....

Lo bronzit d'un brumarot que passava'l distraqué de sas cavilacions fentli tombar lo cap a l'altra banda.

* * *

Allí'l paissatge era diferent: sota sos peus veyá estendres les teulades del poblet. A vista d'aucell veyá'l carrer llarch..... llarch..... Pels portals hi bullíen les vehines qual xerradissa li arrivava tota confosa, tota velada. De tant en tant un pagés fort y sapat, la magalla a coll, lo cistellet de la minestra al bras, atravessava'l carrer y s'endiesava en la foscor d'una entradeta d'hon sen sentíen brollar rialles de criatura..... Hi havia en tot alló un alé de benestar, d'alegría somorta..... tranquila, que feya tan de bel!..... Algunes xemaneyes fumaven..... Al lluny s'alsava'l campanar quadrat, negrench, revellit..... y entorn d'ell, xisclant y perseguintse, milers de falsiots feyan la sardana..... Després del poble, la plana, ampla, llarga, solempne..... mitj velada per aquella boyra acarminada, ab sos masos escampats enrá y enllá, ab ses clapes de roig y vert.,... allá baix al horitzó un'altra serralada..... Y per tot arreu aquell cel mit violat, aquell ambient plé de divagaments, de melangíes a punt d'esclat, d'anyorament de qui sap que....., qu'ell se sentía reviuire, sentía dissiparse aquella foscor qu'eternament lo voltava, y en la penombra aquella hi veyá clar..... tan clar com may hagués vist..... tan clar com allavors quan feya camí portant ben amagada al pit, ben calentona, la caixeta sagrada plena..... de tot.

Y de sopte la veu del campanar tocá l'oració.

* * *

Y avansava pausadament..... poquet a poch, aquell toch romántich, que no faltava may en les postes de sol rimades, ni en los capítuls culminants de les noveles de *guerreros*. Avansava grandíós y solempne, elevantse en ales del vent per l'inmensa buydor, com en la penombra de la catedral l'Hostia sagrada, en mans del sacerdot..... Y no'l feya somriure com altres vegades, al sentirlo..... escrit; no li removía son escepticisme; al revés: son ressó, penetrant fins a lo més fondo del seu cor, remogué tot lo que hi havia, y sota aquella capa gelada y freda feu vibrar un'altra capa..... un sentiment de fonda religiositat..... Al primer cop del metall, com mogut per una molla, se trobá dret..... al segon..... son front era descubert y sos llavis no resaven..... porque resava son cor: una oració nova..... desconeguda..... may sentida fins allavors..... oració quí sab si dirigida a Deu, quí sab si al mon..... quí sab si a tot: Deu y mon.....

Y'l toch d'oració s'anava fonent..... fonent..... Y la nit queya.

Aprop seu va rompre a cantar un grill..... més enllá un altre y cent més, lluny, aprop, estridents..... fatídichs..... Per tot arreu aquell cant estrany, fent més sola, més trista la soletat.

* * *

Llavors, al últim raig de celistia, torná a passejar sa mirada pel mon, estés a ses plantes; ¡cosa estranya! lo vegé tant diferent!..... Fins alashores havia vist terra..... terra morta..... Ara semblava que aquella terra s'animava..... caldejada de sentiment, semblava que la terra y l'ayre y'l cel, tot era víu, tot vivía una vida estranya..... neguitosa en sa calma solempne..... robustament malaltissa..... En lo silenci de la nit, entre aquell estrámbol cant dels grills semblava que sentís los batechs d'aquella vida, lo seu alenar..... lo burbull de la seva sanch y aquells batechs eran los seus, aquell alé venía o confondres ab lo seu..... se sentía ell, ell mateix..... pero com xuclat per inmens remolí, y aquell remolí que l'atreya, que se l'enduya, era..... tot: lo cel estenentse sobre la terra estesa, l'ayre revolcantse entre l'estesa de terra y cel..... Y allavors entengué lo llenguatge d'aquells carréus cayguts y d'aquells murs enderrocats..... Aquell tros de terra, era per ell quelcom més que la terra gran..... que en lo que enllá d'aquells horitzons hi havia..... aquella terra era d'ell, com ell era d'aquella terra, y, clara y lluminosa, l'imatje de la patria s'alsá d'enmitj d'aquella boyra..... los llavis somrihents, los brassos oberts pera

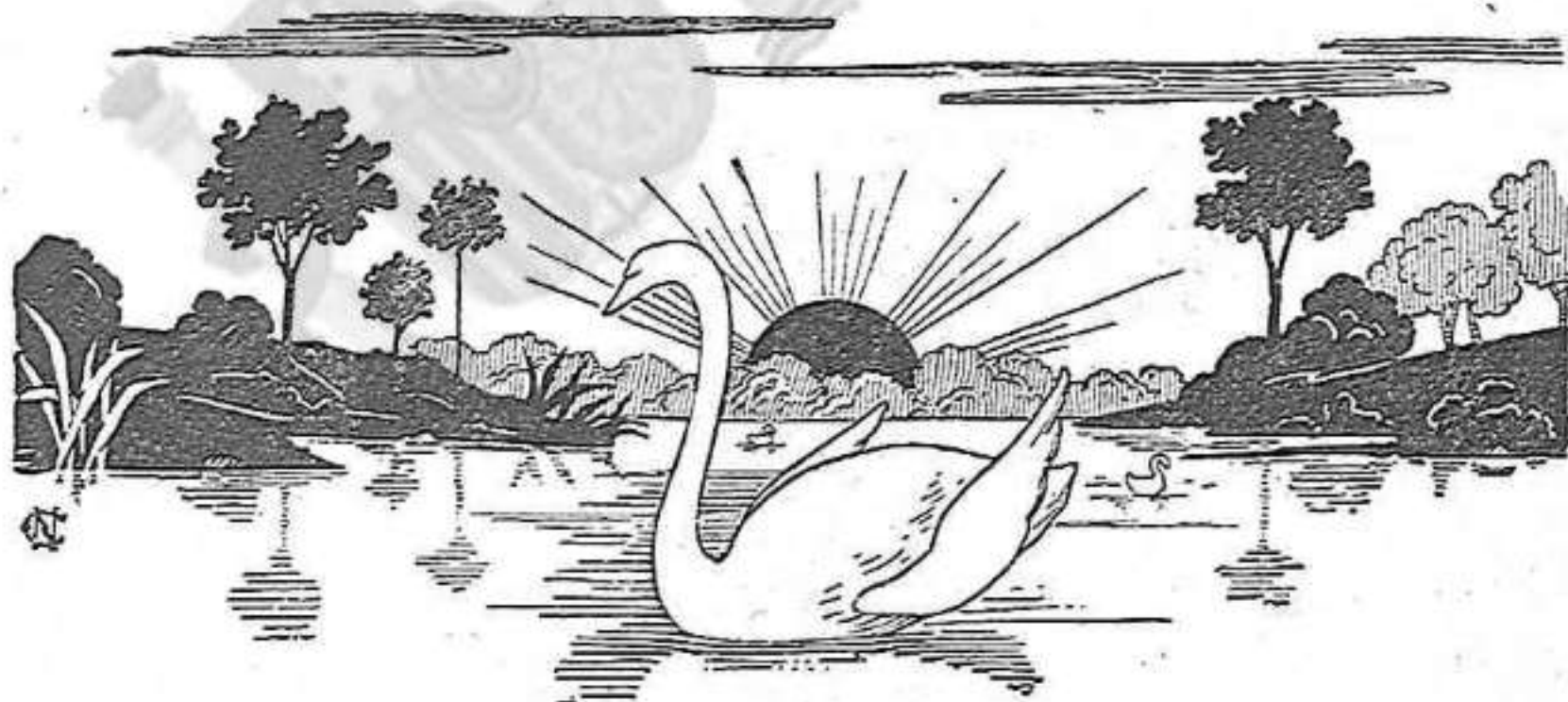
rebrel y estrenyel al cor..... Llavors compregué'l mut llenguatge d'aquella llosa sepulcral..... llavors va omplirse'l seu pit d'una ansia viva..... punyenta..... d'un desitj de cumplir un fi dintre d'aquell gegant concert....- de deixarhi un rastre del seu pas, d'engrillonar un anell més en l'interminable cadena de la Vida..... ¡la hermosa Vida!..... Qué hi fa que la seua, aquella migrada engruna que'n gosava, fos tan trista!..... Qué era ell?..... Ell passaria!..... espurna llensada per la máquina al passar. Quan ell ja no fos, la Vida, bella y somrihenta, seguiria superba sa vía triomfal.....

* * *

La nit tombá, negra y espessa..... Ni hermita, ni poble. ni plá, ni montanya..... No més la fosca, y en la fosca aqvella munió de grills aprop..... lluny..... per tot arreu, xisclant estridents, fatídichs..... Per tot arreu aquell cant estrany, fent més trista, més sola l'inmensa soletat.

CLAUDI PLANAS Y FONT.

PERTENECÉ A LA BIBLIOTECA DEL
ACERVO RAROPIONO DEL

El vellet alegre

*¡Ah com cantava! La llesta melodia
omplia aires y camps de sanitat.*

*A dalt del carro el bon vellet venia;
per ferli lloch jo m'vaig tirá a un costat.*

*Al geste meu la mula s'aturava,
joh vella, vella ets diferent de mí!*

*Te doblo els anys, el meu viure s'acaba
y no'm fa por l'haverme de morí.*

*May mes l'he vist, recordo aquella cara
y el crit alegre ab que m'va dir: ¡Adeu!
el sol ponent rejoyenia encare
y els arbres tremolaven a sa veu.*

J. PIJOAN.

INDEX

	<u>PLANES</u>
I.—El «Beatus Ille» d'Horaci, traduït al català per Lluís Gispert.	V
II.—Diada d'hivern a Vallsecorrada, per Joan Rosselló.	VIII
III.—De Ribagorza (vares del Cinca).—Poesía anónima.. . . .	XIV
IV.—La mort del bosch, per Ramón Casellas.	XVI
V.—Pagesivoles, per J. Parededa y Sala, subdiaca.	XXII
VI.—La Fira.—La Secada.—Nostre pa de cada dia, per M. Durán y Durán.	XXX
VII.—Lo cant del llaurador, per Maria Antonia Salvá.	XLV
VIII.—Les bodes de la Marieta, per Alexandre de Riquer.	XLVII
IX.—Portant el combregar, per Mossén Angel Garriga y Boixader, Rector.	XLIX
X.—Eridon y Amina, de Goethe, traduït per Joan Maragall.	LIII
XI.—Vuytenes en honor de la Santíssima Trinitat, per l'Amo Toni Vicens Santandreu, de Son Garbeta.	LXXVII
XII.—Folk-lore.—Cansó del pagés. per Valeri Serra y Boldú...	LXXXII
XIII.—De mala mena, per Joaquim Ruyra.	LXXXIX
XIV.—Posta de sol, per C. Planas y Font.	XCVII
XV.—El vellet alegre, per J. Pijoan.	CII

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ATENEU BARCELONÉS DEL

MINISTERIO
DE CULTURA

